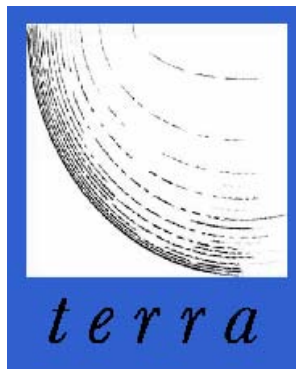

A BÉKÉSI KISTÉRSÉG GAZDASÁGI SZERKEZETÁTALAKÍTÁSI PROGRAMJA

készítette

Terra Studio Kft.

2005. június

A BÉKÉSI KISTÉRSÉG GAZDASÁGI SZERKEZETÁTALAKÍTÁSI PROGRAMJA

készítette

Terra Studio Kft.

1094 Budapest, Angyal u. 7/A. Tel.: 1/ 456 5090 Fax: 1/ 456 5099
Email: terra95@hu.inter.net

Ügyvezető igazgató:	Laky Ildikó
Vezető projektmenedzser:	Galli Károly
Projektmenedzser:	Földi Zsuzsa
Tervezők:	Horváth Kinga
Külső szakértő:	Dr. Dorgai László

2005. június

TARTALOM

TARTALOM	3
BEVEZETÉS	5
1. A BÉKÉSI KISTÉRSÉG GAZDASÁGI HELYZETÉNEK ÁTTEKINTÉSE.....	6
1.1. GAZDASÁGI STRUKTÚRA	8
1.1.1. Mezőgazdaság.....	9
1.1.2. Ipar.....	11
1.1.3. Szolgáltatások.....	15
1.1.4. Idegenforgalom.....	17
1.2. FOGLALKOZTATOTTSÁG.....	19
1.2.1. Foglalkoztatási szerkezet.....	19
1.2.2. Munkanélküliség.....	21
1.2.3. A felnőttképzés intézményei és a képzési struktúra.....	23
1.2.3.1. Békéscsabai Regionális Képző Központ	24
1.2.3.2. Az iskolarendszeren kívüli képzés és annak helyi intézményei.....	25
2. A KISTÉRSÉG GAZDASÁGI SZERKEZETI ÁTALAKULÁSÁT MEGHATÁROZÓ IRÁNYELVEK ÉS LEHETŐSÉGEK	27
2.1. A GAZDASÁGFEJLESZTÉS MEGYEI TRVEZÉSI ELŐZMÉNYEI	27
2.1.1. Békés Megye Területfejlesztési Konceptiója.....	27
2.1.2. Békés Megye Nemzeti Fejlesztési Terv Orientált Gazdaságfejlesztési Stratégiája (2003).....	28
2.1.3. Békés Megyei Foglalkoztatási Feszültségek Kezelése	28
2.2. LEHETŐSÉGEK AZ AGRÁRGAZDASÁG SZERKEZETÁTALAKÍTÁSÁBAN –	30
DR. DORGAI LÁSZLÓ	30
2.2.1. Mérlegelendő tényezők és elérendő célok.....	31
2.2.2. A kistérség belső (helyi) adottságai, egyéb tényezők	31
2.2.3. Szerkezetátalakítás és a Közös Agrárpolitika (KAP), agrár- és vidékfejlesztési támogatások.....	34
2.2.4. Célok.....	37
2.2.5. Konkrét lehetőségek	37
2.2.6. A termelői integráció erősítése – termelői csoportok létrehozása	37
2.2.7. Közös fejlesztések a LEADER megközelítés elve szerint	38
2.2.8. Környezetbarát mezőgazdasági termelés.....	39
2.2.9. Kistérségi öntözésfejlesztés és vízkészlet gazdálkodás.....	42
2.2.10. Kis élelmiszer-feldolgozók létesítése speciális élelmiszerek előállítására, helyi mezőgazdasági alapanyagok feldolgozása	42
2.2.11. Birtokrendezés (földrendezés, tagosítás).....	43

3. A GAZDASÁG SZERKEZETÁTALAKÍTÁSI PROGRAMJA A BÉKÉSI

KISTÉRSÉGBEN	45
3.1. FŐ, ÁLTALÁNOS ÉS SPECIÁLIS CÉLOK	45
3.1.1. <i>Célfa</i>	46
3.1.2. <i>A békési kistérség fejlesztési stratégiája</i>	47
3.2. PRIORITÁSOK ÉS A FEJLESZTÉSI IRÁNYOK MEGHATÁROZÁSA.....	48
3.2.1. <i>Vállalkozás és befektetés ösztönzés</i>	53
3.2.2 <i>A megújuló energiaforrások hasznosítása</i>	55
3.2.2. <i>Turizmusfejlesztés</i>	57

BEVEZETÉS

A Békési Többcélú Kistérségi Társulás gazdasági szerkezetátalakítási programjának elkészíttetéséhez a Magyar Terület és Regionális Fejlesztési Hivatal által a hátrányos helyzetű kistérségek gazdasági szerkezetátalakítási programjaira kiírt pályázaton nyert támogatást. A kistérségi társulás a program és ahhoz kapcsolódóan további három tanulmányterv elkészítésével a Terra Studio Kft.-t bízta meg.

A Békési statisztikai kistérség és települési önkormányzatainak többcélú kistérségi társulása 2004-ben jött létre. Az újonnan megalakult kistérség nem rendelkezik tervezési programozási múlttal, ennek megfelelően a párhuzamosan készülõ általános területfejlesztési, gazdasági és egyéb ágazati fejlesztési programjai összehangolhatók. A fejlesztési dokumentumok a 2007-2012-es programozási periódusra készülnek az Európai Unió támogatási irányelvek figyelembe vételével.

A Békési kistérség gazdasági szerkezetátalakítási programjának elkészítését a térség korszerűtlen, nem eléggé versenyképes gazdasági struktúrájából adódó elmaradottsága indokolja. A dokumentum három fő részre tagozódik. A kistérség gazdasági helyzetének áttekintése munkarész nagyban támaszkodik a már elkészült terület- és gazdaságfejlesztési program¹ helyzetfeltárásának megállapításaira.

A gazdasági szerkezetváltást meghatározó hazai és EU szintű elvárások és trendek a térség kiváló mezőgazdasági termelési adottságainak és lehetőségeinek okán különösképpen az agrárgazdaság szerkezetátalakításának lehetőségeire koncentrálnak.

A szerkezetátalakítási program célrendszere (fő, általános és speciális célkitűzések, prioritások és fejlesztési irányok) a terület- és gazdaságfejlesztési program célrendszerére épül, figyelembe veszi továbbá a kistérségre elkészült ágazati fejlesztési dokumentumok célkitűzéseit. Ágazati jellegénél fogva jelen gazdaságszerkezet átalakítást célzó program Terület- és Gazdaságfejlesztési program első számú fő prioritására koncentrálnak ami a „A térségi gazdaság szerkezeti átalakulása és a gazdasági infrastruktúra fejlesztése”. A program a kistérség adottságaira és a helyi kezdeményezésű – és az Európai Unió fejlesztési irányjaival is párhuzamot mutató – fejlesztési preferenciákra építve három kiemelt fejlesztési irányt határoz meg. Ezek az alábbiak:

- a vállalkozások és befektetések ösztönzése,
- a megújuló energiaforrások komplex hasznosítása,
- valamint a térségi turizmus fejlesztése (különös tekintettel az aktív turizmusra)

A Békési Kistérség gazdasági szerkezetátalakítási programja a benne meghatározott célok elérésére alkalmas koncepciót kínál a Békési kistérség számára.

¹ Terra Studio Kft. 2005.

1. A BÉKÉSI KISTÉRSÉG GAZDASÁGI HELYZETÉNEK ÁTTEKINTÉSE

A Békési kistérség gazdasági fejlettsége alapján az ország társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott és a vidékfejlesztés térségei² közé tartozik. Elmaradott, kedvezőtlen gazdasági helyzetét több tényező determinálja, melyek közül kiemelhető:

- a kistérség országos viszonylatban kedvezőtlen elérhetőségi helyzete,
- gazdasági szerkezetéből adódó nehézségek,
- a nyugati piacoktól való távolság, a keleti piacok hiánya,
- a vállalkozásokat ösztönző gazdasági, üzleti szolgáltatások és infrastruktúra hiányosságai,
- tőkeszegény, alacsony technológiai színvonalú vállalkozói réteg

Kedvezőtlen elérhetőségi helyzet

A kistérség autópálya-hiányos térségben fekszik, megközelítése két elsőrendű főútvonalon (46-os, 47-es főutak) lehetséges. Kedvezőtlen elérhetőségi helyzetével a gazdasági fejlődés több alapfeltételének hiánya indokolható, mint pl. a beruházói tőke érdeklődésének alacsony szintje. A térségben realizálódó beruházások alacsony száma és volumene több szempontból kedvezőtlenül hat a térség gazdasági-társadalmi folyamataira. Kevés új munkahely létesül, ami magas munkanélküliséget és alacsony jövedelmeket eredményez. Az alacsony jövedelmek gyenge helyi keresletet teremtenek, ami miatt kicsi a belső piac. A helyi vállalkozások részére így nincs számottevő fizetőképes kereslet, ami a vállalkozásindító és fejlesztő beruházások elmaradását eredményezi. Így a térség versenyképes, erős piaci pozíciójú vállalkozóinak köre nagyon szűk, a többség a fennmaradásért küzdő vállalkozások közé tartozik.

Gyenge versenyképességű gazdasági szerkezet

A Békési kistérség gazdasági szerkezetében a mezőgazdaság, kiváló természeti adottságainak köszönhetően hagyományosan jelentős szerepet tölt be. Az agrárium gyenge versenyképességű, egysíkú termékszerkezete, alacsony jövedelmezősége és jelenkori válsága miatt nem jelenti húzóágazatát a térségi gazdaságnak. Nem alakult ki a mezőgazdasági termékek feldolgozásának helyi bázisa, melyeknek tovább feldolgozása és ezzel a magasabb hozzáadott érték előállítására így a térségen kívül történik.

A kistérség iparstruktúrájában a fejlődőképes iparágak vállalkozásai csak foltokban vannak jelen, és azok is aktív piaci kapcsolatok hiányában és alacsony technológiai felkészültségük következtében alacsonyabb versenyképességgel rendelkeznek.

² 64/2004. (IV. 15.) Korm. rendelet 1. sz. melléklet – A területfejlesztés szempontjából kedvezményezett 95 kistérség jegyzéke.

Alacsony helyi fizetőképes kereslet, gyenge értékesítési lehetőségek

A belső piac az alacsony fizetőképes kereslet miatt szűk, a kistérség a nyugati piacoktól távol fekszik és perifériális helyzete miatt azok elérése is nehézkes. A kistérségben megtermelt termékek export piacát leginkább keleti országok, főként Oroszország jelentik.

A gazdasági háttérfeltételek hiányosságai

A kedvező gazdasági háttérfeltételek – mint a piaci, finanszírozási viszonyok – megléte, a vállalkozások létrehozását, befektetéseit ösztönző vállalkozásbarát környezet szintén a gazdaság fejlődésének és versenyképessége erősítésének fontos tényezője. A vállalkozási környezet milyenségére enged következtetni a vállalkozási aktivitás nagysága (ezer lakosra jutó működő vállalkozások száma). A kistérségben az ezer lakosra jutó működő vállalkozásszámmal kifejezett vállalkozói aktivitás alacsony, 59 vállalkozás/ezer fő – ami az országos átlagnak mindössze 68%-a. Ennek okai a vállalatok közötti együttműködések, a piaci, termelési, finanszírozási, illetve beszállítói kapcsolatok gyengeségére, a vállalkozások alapítását ösztönző gazdasági viszonyok, háttérfeltételek kedvezőtlenességére vezethetők vissza. A kistérség vállalkozásainak 90%-a a városokban koncentrálódik, ezek közül is különösen a kistérségi központban Békésen, ahol a kistérség vállalkozásainak 43%-a működik. A vállalkozási aktivitás Békésen, Gyomaendrődön, illetve az alacsony (525 fős) lakónépességű Csárdaszálláson veszi fel a legmagasabb értékeket.

Tőkeszegény, alacsony technológiai színvonalú vállalkozások

A vállalkozások 73%-a a jellemzően tőkeszegénységgel küszködő és gyakran kényszervállalkozásként létrejött egyéni vállalkozási kategóriába tartozik. Foglalkoztatotti létszáma alapján a kistérség vállalkozásainak 97%-a 50 főnél kevesebbet foglalkoztató mikro- és kisvállalkozás. A nagyobb vállalkozások jellemzően a megyeszékhelyre települtek a kedvezőbb infrastrukturális kiépítettség miatt. A térség vállalkozásai jellemzően alacsony technológiai színvonalú vállalkozások. A működő vállalkozások helyzetét viszonylagos stabilitás jellemzi, a magasabb technológiai színvonal eléréséhez és versenyképes termékek előállításához szükséges fejlesztési beruházások azonban gyakran tőkehiány miatt elmaradnak.

1.1. GAZDASÁGI STRUKTÚRA

Mezőgazdaság

A Békési kistérség gazdasági szerkezetében, kiváló természeti adottságainak köszönhetően a mezőgazdaság rendelkezik nagy múltra visszatekintő hagyományokkal. Az ágazat alacsony jövedelemtermelő képességének és jelen kori válságának köszönhetően sokat veszített jelentőségéből, a kistérség népességének foglalkoztatásában azonban még mindig jelentős szerepet tölt be. (A mezőgazdaságban dolgozik a kistérség foglalkoztatottjainak 11,5%-a, ami az országos átlagnak több mint kétszerese). A mezőgazdaságban nem zajlott le termékstruktúra-váltás a versenyképesebb, ugyanakkor intenzívebb művelést igénylő kultúrák irányába, és a hatékonyabb működést és nagyobb fokú érdekérvényesítést biztosító szervezeti háttér kialakítása is kezdeti stádiumában tart. Gazdaságos, kis tőkeigényes, élőmunka felhasználásra alkalmas, a kor feldolgozási követelményeinek megfelelő mezőgazdasági kultúra kialakítása, valamint a mezőgazdasági termények feldolgozása és ezáltal magasabb hozzáadott érték előállítás, a település belső erőforrásaira épülő fejlődést eredményezhet a térség agrárszektorában. A minél magasabb szinten feldolgozott, csomagolt áruk biztosabb felvevőpiacra számíthatnak és a kereskedelmi árrés is a térségben csapódik le. A mezőgazdaság egészének alacsony jövedelmezősége miatt kialakul a tőkeszegénység a technológiai fejlesztések és beruházások legjelentősebb akadályozó tényezője, amit esetenként a nem megfelelő termelői ismeretek is kiegészítenek.

Ipar

A kistérség nem rendelkezik ugyan jelentős ipari bázissal és nagy múltra visszatekintő ipari hagyományokkal, a lakosság foglalkoztatásában (a foglalkoztatottak több mint 38%-a dolgozik az iparban) és a jövedelemtermelésben azonban fontos szerepet tölt be a gazdasági szektor.

A kilencvenes években jellemző felszámolások és gyárbezárások a térség ipari termelését és a foglalkoztatotti létszámát is hátrányosan érintették. A meglévő iparnak elsősorban a feldolgozóipari ága – különösen a textil-, fa-, papír-, és nyomdaipar, építőipar, valamint az élelmiszer-, és a fémipar – a jelentősebb.

A térség ipari vállalkozási közül kevés az 50 fő feletti foglalkoztatotti létszámmal dolgozó közép vállalkozás és ezek jellemzően a városokra koncentrálnak. A szektor egészére általánosságban jellemzőek a forrás hiányában elmaradó fejlesztési beruházások, ami a vállalkozások kedvezőtlen piaci versenyképességét eredményezi. A képzett és megfelelő tapasztalatokkal rendelkező munkaerő is hiányt jelent egyes iparágazatokban (pl. gépipar).

Szolgáltatások

A kistérség szolgáltató jellegű vállalkozásai – részben a városi funkciókhoz kötődően – a kistérség városaira koncentrálnak, a kisebb településeken jellemzően a kereskedelemmel és javítással foglalkozó vállalkozások fordulnak elő nagyobb gyakorisággal. A szektor foglalkoztató ereje elmarad jövedelemtermelő képességétől.

A kistérség üzleti szolgáltató infrastruktúrája hiányos, a kisvállalkozások működését kedvezményes bérleti díjakkal és szolgáltatásokkal segítő inkubátorházak és vállalkozói központok jelenleg nem működnek a térségben. Inkubátorcsarnok létrehozása tervezett ugyanakkor a Gyomaendrődi Ipari Park területén. Vállalkozásfejlesztő szervezetek helyi kirendeltségekkel nem rendelkeznek a kistérség területén.

Az idegenforgalmi infrastruktúra és a turizmushoz kapcsolódó kiegészítő szolgáltatások minőségi és mennyiségi hiányosságai akadályát jelentik egy szélesebb látogatókörre és tartósabb térségi tartózkodásra alapozott turizmus fejlődésének. A kistérség kedvező – különösen az aktív- és termálturizmus területén jelentős potenciálokkal rendelkező - adottságainak turisztikai terméké váló fejlesztése és azok kihasználtsága a lehetségesnél alacsonyabb intenzitású.

1.1.1. Mezőgazdaság

A Békési kistérség kiváló adottságokkal rendelkezik a mezőgazdasági termeléshez. A talajadottságok a térségben rendkívül kedvezőek, 90%-uk művelésre kiválóan alkalmas csernozjom talaj, minőségük átlagosan 30 AK értékkel jellemezhető. A legjobb minőségű, 47 AK értékű földterületek Kamut, Murony és Mezőberény térségében található, a leggyengébbek (20 AK) Békéscsaba környékén helyezkednek el. A kedvező természeti adottságok azonban számos, az agrárszektor egészét általánosságban érintő problémával párosulnak. Ezek közül kiemelendő:

- A nem eléggé versenyképes termékstruktúra
- A szervezeti háttér racionalizálásának, modernizációjának kezdeti stádiuma
- A mezőgazdasági alapanyag termelésre nem épül feldolgozó kapacitás

A Békési kistérség az eddigiekben csupán kezdeti lépéseket tett a mezőgazdaság Európai Unió által támasztott igényeknek megfelelő modernizálására. Az EU agrár és vidékfejlesztési politikájának megfelelő, szerkezetátalakítást célzó intézkedések a kistérségi SAPARD programban meghatározottak ellenére gyakorlatilag még a megvalósítás kezdeti stádiumában tartanak. Csupán néhány vállalkozás indított be olyan jellegű tevékenységeket, amelyek kitörési pontot jelenthetnek a térség agráriuma számára. Komoly lépéseket tett, pl. a Hidasháti Mezőgazdasági Rt. a megújuló energiaforrások hasznosítására, mint a szerkezetváltás egyik lehetséges iránya. A öko-gazdálkodással a Békési kistérségben 8-10 gazda foglalkozik, melyek jellemzően tök, uborka és paradicsom előállításával, bioszéna

termesztésével és szarvasmarha tenyésztéssel foglalkoznak. A váltást sürgető termelő vállalkozások fő problémája a feldolgozó háttér megteremtésével és a piackereséssel van összefüggésben. Az igazán komoly átalakulási folyamatba a tőkeerős és szerteágazó belső és kifelé irányuló kapcsolatrendszerrel rendelkező sokoldalú nagygazdaságok, szövetkezetek tudnak hatékonyan bekapcsolódni.

Mezőgazdasági termékstruktúra

A kistérség összterületének több mint 90%-a a mezőgazdaságilag művelt terület. Nagy hagyományai a szántóföldi növénytermesztésnek és az erre épülő állattenyésztésnek vannak. Szántóföldi művelés kb. 80 ezer hektáron folyik. A Békési kistérség termékszerkezetében legnagyobb arányban a gabona félék, valamint a zöldségfélék, ezen belül a paradicsom (legjellemzőbb termesztési helyük Mezőberény és Kamut térsége), bab, hagyma (legjellemzőbb termesztési helyük Kamut térsége), csemege kukorica fordulnak elő. Szója termesztés Mezőberény térségében jellemző. Rizstermelés Csárdaszálláson van a holtághoz kötött öntözési rendszerhez kapcsolódóan. A szántóföldi növénytermesztés irányából az intenzívebb növénykultúrák, zöldség, gyümölcs-félék, illetve az alternatív növénytermesztési módok irányába történő termékstruktúra váltás kezdeti stádiumában tart. Ökogazdálkodással a kistérségben 8-10 gazda foglalkozik, fő terményeik a tök, uborka, paradicsom és bioszéna termesztésével és szarvasmarha tenyésztéssel foglalkoznak. A térségi ökogazdálkodók értékesítési problémákkal küzdenek, a biotermékeknek nincs nagy helyi piaca, a felvásárlók egyrészt a bevált hagyományos előállítású termékeket keresik, másrészt pedig szűk a térségi fizetőképes kereslet. Az aktuális pályázati lehetőségekről, szakmai információkról tájékoztató fórumok iránt lenne igény a térségben.

A kistérség állattenyésztésének struktúrájában a sertés és a szarvasmarha dominálnak. A kistérség területén 6 nagyobb szarvasmarha és 4 sertéstelep működik. A telepek működési hatékonyságát megnehezíti, hogy nem rendelkeznek takarmánytermő területtel, a földterületek bérlése pedig a bérleti kapcsolatok beszűkülése miatt nehézkes. A szarvasmarha és sertéstenyésztésen kívül jelentős még a térségben a baromfitartás.

Szervezeti háttér, birtokstruktúra

A kistérség birtokstruktúrája elaprózódott, a földterületek átlagos nagysága 1-3 ha közötti, ami nehezíti a gazdálkodás hatékonyságát. A mezőgazdaság integrációja a földtulajdonlás oldaláról jellemzően nem, a földhasználat oldaláról viszont megindult. Az egykori termelő szövetkezetek jogutódjaként, 3-4000 hektáros bérleti területtel működő integrátorok működnek a térségben. Hiány van azonban a térségben hatékonyan működő horizontális integrációt megvalósító szervezetek és új típusú szövetkezetek tekintetében, amelyek a termeléstől a piaci értékesítésig, minden résztvevő szereplő érdekeinek figyelembe vételével fognák át a folyamatot. A kistermelőket magukba foglaló integrációk nélkül pedig szinte elérhetetlenek a piacok és nem biztosítható a termékek kiszámítható minősége.

A kistérség területén öt bejegyzett Termelő és Értékesítő Szövetkezet jött létre a termelők nagyobb feldolgozókkal szembeni érdekérvényesítésére, a beszerzésben, művelésben, értékesítésben a termelők közötti együttműködés kialakítására. E szervezetek célja egyrészt a nyersanyagok, alapanyagok minél olcsóbb beszerzése, valamint az értékesítés összehangolása. A kistérség TÉSZ-ei azonban működési hatékonyságukat és funkcióikat tekintve nem mindenben felelnek meg az új típusú szövetkezetek funkcióinak. A TÉSZ-ek létrehozásának legfőbb akadályát a bizalmatlanság okozta alacsony együttműködési hajlandóság jelenti.

A mezőgazdaságra épülő feldolgozó-kapacitás szűkössége

A termények értékesítése és továbbfeldolgozása jellemzően a kistérségen kívül történik, így a magasabb hozzáadott érték is térségen kívül kerül megtermelésre. A mezőgazdasági termények feldolgozására például a vetőmag előállítás jelent. A kistérség a mezőgazdasági termelés lehetőségeihez képest nem rendelkezik kellő tároló és feldolgozó kapacitással. A családi gazdaságok tároló-szárító lehetőség hiányában kénytelenek az általuk megtermelt terméket a betakarításkor élő nyomott piaci feltételek között értékesíteni. Nehezíti a gazdálkodást a mezőgazdasági infrastruktúra elmaradottsága, a kistérség jelentős részén az öntöző-, belvízelvezető rendszer és a gazdasági épületek is jelentős rekonstrukciót igényelnek. A mezőgazdaság egészének alacsony jövedelmezősége miatt kialakuló tőkeszegénység a technológiai fejlesztések és beruházások legjelentősebb akadályozó tényezője, amit esetenként a nem megfelelő termelői ismeretek is kiegészítenek.

1.1.2. Ipar

Iparszerkezet, ipari vállalkozások

A kistérség nem rendelkezik országos viszonylatban meghatározó ipari bázissal, a térség gazdasági szerkezetében azonban meghatározó jelentőségűek az ipari vállalkozások, jövedelemtermelő képességüknél és foglalkoztató erejüknél fogva. (A kistérség foglalkoztatottainak több, mint 38%-a dolgozik az iparban és építőiparban).

A kilencvenes évek gazdasági változásai a felszámolásokon, gyárbezárásokon, létszámleépítéseken keresztül a térséget is hátrányosan érintették. A meglévő iparnak elsősorban a feldolgozóipari ága jelentősebb, amely piacvesztés miatt kedvezőtlen gazdasági helyzetbe került. Kiemelkedő iparágazatok a textil-, fa-, papír-, és nyomdaipar, építőipar, valamint az élelmiszer-, és a fémipar. Ezen iparágazatokban működik a legtöbb kistérségi társas vállalkozás.

A térség ipara elsősorban a városokra koncentrálódik.

Békésen az ipari tevékenységek közül a mezőgazdasági gépgyártás, építőipar, illetve textil- és ruhaipar jelentősebb.

Mezőberényben magas minőségi normának megfelelő bútorgyártás folyik, de jelentős még az édesipari, fémipari és építőipari tevékenység is.

Gyomaendrőd iparszerkezetére a nyomda, cipő, fa- és bútoripar, valamint az élelmiszeripar dominanciája a jellemző.

A kis települések ipara inkább csak lakossági szolgáltató jellegű (autószerelés, kőműves stb.). A térségben előállított mezőgazdasági terményeket feldolgozó magasabb hozzáadott értéket előállító élelmiszeripar nem jelentős.

A térség vállalkozásai között kevés a magas szintű innovációs képességgel rendelkező technológia-intenzív ipari vállalkozás. A vállalkozások általánosan jellemző tőkeszegénysége miatt elmaradnak azok a fejlesztési beruházások, amelyek eredményeként magasabb technológiai színvonalat lennének képesek elérni. A technológiai fejlesztések elmaradásával pedig romlik piacra jutási lehetőségük, versenyképességük és csökken a vállalkozások foglalkoztató ereje.

Vállalat neve	Tevékenységi kör	Székhely	Árbevétel kategória	Létszám kategória
Gyomai Kner Nyomda Rt.	nyomdaipari tevékenység	Gyomaendrőd	1001 – 2500 millió Ft	150 – 199 fő
Csaba-Berényi Gépgyártó Kft.	gépgyártás	Mezőberény	701 – 1000 millió Ft	150 – 199 fő
OPTIGÉP Gépgyártó Kft.	mezőgazdasági gépgyártás	Békés	701 – 1000 millió Ft	100 – 149 fő
Csárda-Tex Kft.	pamutszövés	Csárdaszállás	1001 – 2500 millió Ft	50 – 99 fő
Károlyi és Társa Kft.	építőipari tevékenység	Mezőberény	701 – 1000 millió Ft	100 – 149 fő
Gyomaszolg Kft.	építőipari tevékenység, ingatlanhasznosítás, lakossági szolgáltatások	Gyomaendrőd	301 – 500 millió Ft	50 – 99 fő
Körös Berettyói Vízgazdálkodási Társulat	vízi létesítmények építése	Békés	301 – 500 millió Ft	50 – 99 fő
Hőtechnikai és Gépipari Kft.	kazán és radiátor gyártás	Gyomaendrőd	501 – 700 millió Ft	50 – 99 fő
Berényi Téglaiipari Kft.	építőanyag gyártás	Mezőberény	301 – 500 millió Ft	50 – 99 fő
NETT FRONT Kft.	bútorgyártás	Mezőberény	301 – 500 millió Ft	50 – 99 fő
Német Kft.	pékárú előállítása	Mezőberény	301 – 500 millió Ft	50 – 99 fő
MAMUT TECH Hungary	textilipari termékek gyártása	Gyomaendrőd	-	100 – 149 fő
Axe-Tronic	elektronika	Mezőberény	-	-

A Békési kistérség legjelentősebb ipari vállalkozásai

Forrás: KSH CÉG-KÓD-TÁR 2004

A kistérség legnagyobb vállalkozásai gépipari (Csaba-Berényi Gépgyártó Kft., OPTIGÉP Kft.), textilipari (Csárda-Tex Kft., MAMUT TECH Hungary Kft.), építőipari (Károlyi és Társa Kft., Berényi Téglaiipari Kft.), nyomdaipari (Gyomai Kner Nyomda Rt.), bútoripari (NETT FRONT Kft.) és elektronikai (Axe-Tronic) vállalkozások. Telephelyeik – a csárdaszállási Csárda-Tex kivételével – a kistérség városaira koncentrálnak. E vállalkozások a 300 millió Ft éves árbevétel és 50 fő foglalkoztatotti létszám feletti méretkategóriába tartoznak.

A továbbiakban röviden bemutatásra kerülnek a személyesen, vagy kérdőíves formában megkeresett és a kérdésekre választ adó nagyobb térségi vállalkozások.

Csaba-Berényi Gépgyártó Kft. (Mezőberény)

Mezőberény egyik legjelentősebb ipari vállalkozása a mezőgazdasági gép-, illetve gépalkatrészgyártással foglalkozó Csaba-Berényi Gépgyártó Kft. A vállalkozás az 1946-ban megalakult gépállomás jogutódja. 1994 végéig a békéscsabai Mezőgép mezőberényi gyáregységeként működött. 1995 jan. 1-vel került a vállalat privatizálásra, jelenleg tisztán magyar tulajdonban működik. A foglalkoztatottak száma 220 fő, a fizikai és nem fizikai dolgozók megoszlása 85-15% körüli. Munkaerő foglalkoztatási vonzáskörzete kiterjed a környező településekre (Dévaványa, Gyomaendrőd, Köröstarcsa stb.). A vállalat Sajószentpéteren is működik telephelye, 40 fő foglalkoztatásával.

A vállalat termelésének 95%-a kerül exportálásra nyugat-európai országokba – Németország, Svájc, Hollandia, Ausztria –, a legnagyobb megrendelő az úthengereket gyártó német Ham AG. A vállalkozás beszállítói köre 5-6 fős kisvállalkozásokból áll. Ezek egy rész a térségből – Békés, Mezőberény -, illetve a megyéből – Gyula, Sarkad – kerül ki, de vannak az ország más részéből is beszállítók (Debrecen, Miskolc).

A vállalat éves nettó árbevétele az elmúlt 10 évben fokozatosan emelkedett, 140 millió Ft-ról 1,2 Mrd Ft-ra.

Az elmúlt 5 év beruházásai között termelőeszköz beszerzések valósultak meg 25 millió Ft értékben. A tervezett fejlesztések között technológiai berendezések (plazmavágó, karmegmunkáló) szerepelnek. A beruházás tervezett értéke: 50-55 millió Ft.

Optigép Kft. (Békés)

A Békésen működő vállalkozás mezőgazdasági gépgyártással foglalkozik. 1993-ban alakult az 1967-ben létrejött Békési Mezőgép Gyár telephelyén. Átvette annak termékeit, gyártóeszközeit és dolgozóinak egy részét. A vállalat tisztán magyar magántulajdonban működik, 95 fő foglalkoztatottal. A foglalkoztatotti létszám a vállalkozás 1993-as átalakulását követően több mint duplájára emelkedett. Árbevétele 2004-ben 600 millió Ft volt.

A vállalat nagy hangsúlyt fektet a termékfejlesztésre, 9 fős gyártmányfejlesztő részleggel rendelkezik. Évente az árbevétel mintegy 10-12%-át fordítják gyártmányfejlesztésre. Saját szabadalmaik közé tartozik az USA-ban is levédésre került napraforgó adapter, melynek értékesítése mintegy 80%-át adja az árbevételnek. További fontos termékek közé tartoznak a bálázó- és aprítógépek, melyek szintén ismertek Európa több országában, az USA-ban,

illetve Oroszországban is. Az Egyesült Államokbeli piacokat, melyek egykor jelentős exportpiacát jelentettek a vállalat termékeinek, a dollár-forint árfolyamváltozása megrendítette, a termékeket jelenleg licenrdíjas megoldással gyártják az USA-ban. Az export megrendelések döntő többsége a környező országokból – Szlovákiából, Romániából, Csehországból – érkezik. A termékek értékesítését a nagy termelési rendszerek – KITE, IKR, AXIÁL, KASZ-COOP segítik, akik főként nyugati piacokra továbbítják a termékeket. A rossz fizetőképességgel jellemezhető helyi gazdák kis keresletet támasztanak. A vállalat 2 éve bérmunkát is végez egy helyi képvisellel is rendelkező angol mezőgazdasági gépgyártó vállalatnak.

Térségi beszállítója a vállalkozásnak kevés van, a térségen kívüli (sarkadi, szolnoki) kapcsolatok többnyire időszakosak, a nagy megrendelések idejére korlátozódnak. A vállalat beruházásai közé műhelykivásárlások és a technológiai fejlesztést segítő gépbeszerzések tartoznak. A fejlesztési elképzelésként raktárpépület bővítés és festőberendezés rekonstrukció került megfogalmazásra. A már meglévő termékeik folyamatos fejlesztésére törekednek, de emellett keresik az újabb kitörési lehetőségeket. Az OPTIGÉP Kft. jelentős gyártmányfejlesztést végez a biomassza energetikai hasznosítására szolgáló berendezések fejlesztésében, az energiaültvények, valamint rostkender és kendermag betakarítására szolgáló gépek fejlesztésében. A fejlesztés során a vállalat konzorciumi keretek között együttműködik az FVM MGI-vel, valamint a soproni és mosonmagyaróvári egyetemekkel.

Gyomai Kner Nyomda Rt. (Gyomaendrőd)

A nyomda Gyomaendrődön működik, 1998. óta részvénytársaság formájában. A gyomaendrődi 1,2 hektáros terület a nyomda egyetlen üzemi telephelye, amelyen kívül kereskedelmi irodát tart fenn Budapesten a vevőkkel való kapcsolattartás és piackutatás céljából.

A vállalat tulajdonosa 93%-ban az Állami Nyomda Rt., a fennmaradó részvények a menedzsment tulajdonában vannak. A foglalkoztatottak átlagos létszáma az elmúlt években 170-185 fő között alakult, amivel a térség jelentősebb ipari foglalkoztatói közé tartozik. Az időszakosan előforduló nagyobb létszámigény diákok, illetve alkalmi munkavállalók foglalkoztatásával kerül kielégítésre. A foglalkoztatottak struktúrájában 15% a szellemiek aránya.

A vállalat által az elmúlt 5 év folyamán megvalósított beruházások elsősorban a minőségi könyvgyártás fejlesztésére irányulnak, összege meghaladja az 500 millió Ft-ot. A fejlesztések eredményeként a nyomda gépparkja csaknem teljesen kicserélődött, a nyomóüzemi és kötészeti beruházások következtében egy viszonylag korszerű nyomdaipari kapacitás alakult ki. A beruházások saját erőből vagy beruházási hitelek segítségével valósultak meg, pályázati források igénybevétele nem történt.

A nyomda legjelentősebb beszállítói budapesti székhelyű papír nagykereskedelmi cégek. A Békési kistérség területéről kb. 20-30 vállalkozással áll a nyomda kapcsolatban, akiktől szolgáltatásokat, javításokat és egyéb anyagok beszerzését veszik igénybe kb. 150-200

millió Ft értékben. A megrendelések döntő hányada hazai kiadók és cégek részéről történik, exportra a termelés 1%-a kerül, könnyv jellegű termékek formájában.

Jelenleg a nyomda piachoz igazodó fejlesztésének legfőbb akadálya az elmúlt években kiírt pályázatok azon korlátai, melyek nem teszik lehetővé a jogilag önálló, de nagyvállalat tulajdonában lévő középállalatok pályázat útján történő fejlesztését. További akadályként jelentkeznek az erős könyvpiaci verseny következtében nyomott piaci árak, amelyek nem nyújtanak fedezetet az emelkedő költségek mellett a versenyképes munkabér és európai színvonalú termelő berendezések folyamatos üzembe állítására.

Ipari infrastruktúra

A befektetők számára tisztázott tulajdoni viszonyokat, kiépített infrastruktúrát és egyre bővülő szolgáltatásokat kínáló ipari parkok a gazdasági fejlődés magterületei. A kistérség egyetlen ipari parkja Gyomaendrődön jött létre, 1999-ben. Az önkormányzati tulajdonú, 40 ha-os ipari park zöldmezős beruházások számára kínál területet. Az ipari park területének 40%-a teljes infrastruktúrával ellátott, a további területek infrastruktúrájának kiépítését 5 éves távlatban kívánják megvalósítani.

Az ipari park működtetője a Gyomaszolg Ipari Park Kft. Közvetlenül az ipari park mellett iparvágány is rendelkezésre áll. Az ipari park profilja tágran került meghatározásra, környezetszennyező iparágakon kívül valamennyi ipar- és szolgáltatási ágazatból várnak befektetőket, de különösen preferált a térség ipari hagyományaihoz illeszkedő cipő-, bútor-, nyomda-, és élelmiszeripari, továbbá az informatikai, elektronikai befektetések. Az iparterületre a befektetők betelepítése megkezdődött. A betelepülő vállalkozásokat 2007-ig iparüzési adó kedvezmény illeti meg. Az ipari park területén tervezett a kisvállalkozások működését segítő inkubátorház létesítése.

A térség egyéb ipari hasznosításra szánt zöldmezős, illetve felépítményes területeit a szerkezetátalakítási program keretében elkészült kistérségi ingatlankataszter tartalmazza.

1.1.3. Szolgáltatások

Ágazati megoszlás

A kistérség gazdasági szerkezetében a modernkori fejlett országok gazdasági szerkezeti jellemzőinek megfelelően a terciér szektor képviseli a legnagyobb arányt mind a vállalkozások számarányát, mind pedig foglalkoztatásban betöltött szerepét tekintve. A szektor jövedelemtermelő képessége azonban alacsony és magas körökben az egyéni vállalkozások aránya.

A szolgáltató jellegű vállalkozások döntő többsége a városokban működik, azok igazgatási és ellátó funkcióihoz kapcsolódva. Különösen magas (43%) a kereskedelem és javítás területén működő társas vállalkozások aránya. Ezek jellemzően mikro- és kisvállalkozások, amelyek alapvetően a kistérség városainak területén koncentrálnak, de a szolgáltató

vállalkozások közül a kereskedelmi és javító vállalkozások szóródása a legjelentősebb a kisebb településekre.

Magas a kistérségben az ingatlanügyletekkel, gazdasági szolgáltatásokkal foglalkozó társas vállalkozások számaránya is (26%). A városokban minden nagyobb biztosítótársaság rendelkezik kirendeltséggel, illetve minden jelentősebb, országos hálózattal rendelkező pénzügyi intézet nyitott irodát, melyek meghatározó alapját képezik a vállalkozói társadalom kialakulásának. A kistérség alacsony idegenforgalmi jelentőségének megfelelően kevés a szálláshely-szolgáltató és vendéglátó társas vállalkozások száma (42), arányuk az összes szolgáltató társas vállalkozáson belül 7%. A térségben végzett pénzügyi, oktatási tevékenység, valamint a szállítás, raktározás szinte kizárólag a városokra koncentrálódik.

A kistérség üzleti szolgáltató infrastruktúrája hiányos, a kisvállalkozások működését kedvezményes bérleti díjakkal és szolgáltatásokkal segítő inkubátorházak és vállalkozói központok jelenleg nem működnek a térségben. Inkubátorcsarnok létrehozása tervezett ugyanakkor a Gyomaendrődi Ipari Park területén.

Vállalkozásfejlesztés

A vállalkozói háttér alakításában, vállalkozóbarát, a vállalkozások alakítását és sikeres működését biztosító gazdasági környezet megteremtésében fontos szerepet töltenek be a vállalkozásfejlesztési szervezetek. A Békési kistérségben gazdaság-, és vállalkozásfejlesztési szervezet nem rendelkezik székhellyel, illetve helyi kirendeltséggel, megyei hatáskörű szervezetek végzik a gazdaságfejlesztési feladatokat, melyek közül a legfontosabbak: a Békés Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, a Békés Megyei Vállalkozásfejlesztési Közhasznú Alapítvány, illetve az ITD Hungary Békés megyei kirendeltsége.

Békés Megyei Kereskedelmi és Iparkamara

A Békés Megyei Kereskedelmi és Iparkamara feladatának megfelelően igyekszik folyamatosan támogatni tagjait az aktuális jogi adó és szervezeti változásokról, illetve piaci lehetőségekről az általa szervezett tájékoztató fórumokon. A szervezetnek jelenleg kb. 1400 tagja van.

A képzési programok között 2005-ben a PHARE CBC program által támogatott „A tudás nem ismer határokat” c. tréningorozat³, valamint az OFA által támogatott „Pedagógiai és módszertani ismeretek”, illetve „Konfliktuskezelés a gyakorlati képzőhelyen” kerültek meghirdetésre.

³ „A tudás nem ismer határokat” c. tréningorozat témakörei az alábbiak: minőségbiztosítás, környezetvédelem, fogyasztóvédelem, pályázatkészítés, marketing, jog, adójog, a kis- és középvállalkozások határon átnyúló együttműködésére vonatkozó közösségi szabályok, a KKV-k gazdálkodásának pénzügyi és adminisztrációs terheit érintő közösségi szabályok, a KKV-k fejlesztését szolgáló közösségi programok (pályázati lehetőségek), biotermékek termelése, forgalmazása, nemzetközi kereskedelem, hitelügyletek, forrásteremtés

Békés Megyéért Vállalkozásfejlesztési Közhasznú Alapítvány

A Közalapítvány a megyei mikro-, kis- és középvállalkozások munkájának támogatását, információval való ellátását tekinti legfontosabb feladatának, különösen a képzés és forráskoordináció területén. A vállalkozásoknak nyújtott legfontosabb szolgáltatások: alapfokú tanácsadás, értéknövelt tanácsadás, pályázat generálás, mikrohitelzés.

A BMVA a Békési kistérség 40 vállalkozása számára 133 millió Ft mikrohitelt helyezett ki 2000 szeptemberétől. A legnagyobb összegű fajlagos hitelek Köröstarcsára és Békésre kerültek kihelyezésre. Az egy vállalkozásra eső hitelek növekvő tendenciát mutatnak. A legtöbb ügyfél Gyomaendrődről (14), Békésből (11), illetve Mezőberényből (9) került ki. A Békési kistérség jelenlegi mikrohitelletes ügyfeleinek száma 17, közülük 7 gyomaendrődi.

A BMVA kimutatása alapján a kistérség vállalkozásainak 18 alkalommal nyújtott tanácsadási szolgáltatást 2001 és 2003 között. Ezek többségét Gyomaendrődi és Mezőberényi vállalkozások számára nyújtották.

ITDH Dél-Alföldi Regionális Képviselő

A Képviselő illetékességi területébe Békés megye tartozik. A Gazdasági és Közlekedési Minisztérium háttérintézményeként létrejött szervezet legfontosabb feladatának a tőkebefektetések ösztönzését, a kereskedelem-fejlesztést, valamint a beszállítói tevékenység támogatását tekinti, melyet többek között információnyújtással, tanácsadással, partnerkereséssel, közvetítéssel, befektetések döntés-előkészítésének menedzselésével, telephelykereséssel, cégszűrés készítésével, export lehetőségek felkutatásával, üzletember találkozók szervezésével, hazai vállalatok külföldre jutásának elősegítésével, magyar termékek külföldi értékesítési lehetőségeinek ismertetésével segít elő.

A Békési kistérség kevés kizárható területéről érkezik információ a szervezethez, a kistérségben jelentősebb beruházás nem valósult meg az ITDH közvetítésével.

1.1.4. Idegenforgalom

A Békési kistérség kedvező természeti adottságai – melyek közül kiemelkednek a Körösök és holtágai, erdőségek, valamint a kistérség termálvagyona – elsősorban az *aktív* (vizitizmus, kerékpáros- és gyalogos turizmus, horgász és vadászturizmus), valamint a *termál-* és *gyógyturizmus* számára jelentenek vonzerőt. A kistérség adottságainak turisztikai terméké váló fejlesztése és azok kihasználtsága azonban a lehetségesnél alacsonyabb intenzitású, a programlehetőségek és turizmushoz kapcsolódó kiegészítő szolgáltatások hiányosak.

Aktív turisztikai potenciál

A térségben a természeti adottságok kihasználására aktív sportélet szerveződött, ugyanakkor kevés azon vállalkozók száma akik az aktív turizmus különféle ágazatiban piaci szolgáltató tevékenységet végeznének. Hiányoznak az aktív turizmus komplex többfunkciós bázisai, holott szinte minden ágazatban vannak szolgáltatók, akik szívesen részt vállalnának ezekben a fejlesztésekben, források híján azonban csak alapszolgáltatások elvégzésére képesek és fejlesztésre szinte egyáltalán nem jut bevételeikből.

Termál- és gyógyturisztikai potenciál

A termál- és gyógyturizmus a térség három városában is rendelkezik adottságokkal. Eddigieken Gyomaendrőd hajtott végre nagyobb volumenű fejlesztéseket, míg Mezőberény inkább a helyi igények kielégítésére törekszik fejlesztéseivel. Békésen a városi fürdő elsősorban a helyi és térségi lakosság gyógyászati ellátását biztosítja. A gyógyszerellátások igénybe vételének jelentős része társadalombiztosítási szolgáltatásként valósul meg. A fürdők célközönségét jellemzően alacsony fizetőképességű helyi lakosok, betegek alkotják. Felső kategóriába tartozó igények kielégítésére a szálláshelyek hiánya vagy alacsony színvonala, illetve komplex programok hiánya miatt nem alkalmas a térség gyógyturisztikai szektora.

A két kiemelt adottságot (aktív- és gyógyturizmus) tekintve a kistérség komoly versenytársakkal rendelkezik (pl. a közeli Gyula, Szarvas), akikkel a települések csak komoly, térségi összefogással megvalósuló fejlesztésekkel vehetik fel a versenyt.

Rendezvényturizmus

A Békési kistérség településein évente több mint harminc országos, megyei illetve helyi jelentőségű program kerül megrendezésre. Ezek közül a legjelentősebbek: Nemzetközi Sajt- és Túrófesztivál, Gyomaendrődön; a Békés-Tarhosi Zenei Napok, Tarhoson (zenepavilon); Közép-Békési Tavasz Fesztivál (Gyula, Békés; Békéscsaba); a Madzagfalvi Napok Békésen. A térség tehát programlehetőségekben nem szűkölködik, azonban ezen programok ismertsége még nem kielégítő, kevés az országosan ismert igazán népszerű programelem.

Szolgáltatói háttér

Az idegenforgalom eddig nem vált a helyi gazdaság szerves részévé, kevés helyi vállalkozó nyújt turisztikai jellegű szolgáltatást. A turizmusszervezéssel egyetlen Tourinform Iroda foglalkozik a térségben, ami Gyomaendrődön működik 2005 elejétől.

A térségbe érkező turisztikai látogató szegmens rövid tartózkodási idővel és alacsony költségi potenciállal jellemezhető. A látogatók csoportját determinálja a térségben elérhető szolgáltatások minősége, melyek a magasabb kategóriákban teljesen hiányosak. A szállásadók területileg erősen koncentráltak, jelentős hányaduk – majd 2/3 részük – Gyomaendrődön működik és itt található a kistérség egyetlen szállodája is.

Az idegenforgalom infrastrukturális és szervezeti háttérbeli hiányosságai miatt a legégetőbb probléma a marketing tevékenység elégtelensége. Ennek a feladatnak az ellátásához egy felkészült és térségileg is jól szervezett iroda hálózatra van szükség.

1.2. FOGLALKOZTATOTTSÁG

1.2.1. Foglalkoztatási szerkezet

A Békési kistérség lakónépességének mintegy 30%-a (KSH népszámlálási adatbázis) sorolható a foglalkoztatottak körébe, a gazdaságilag aktívak aránya 41,3%. Az ingázás mértéke a kistérség egészére nézve 30%-os értéket tesz ki. A legkisebb mértékű ingázás Gyomaendrődön figyelhető meg (a lakónépesség 14%-a) a legnagyobb mértékű pedig Muronyban, Köröstarcsán (47%-47%), illetve Tarhoson (45%). Magas még a helyben dolgozó lakónépesség aránya Hunyán és Bélmegyeren, ami a városoktól való nagyobb távolságukkal (illetve Hunya esetében a kedvezőtlen közlekedési viszonyokkal) indokolható.

A Békési kistérség foglalkoztatási válsága mögött egyrészt a gazdaság vállalkozáshiányossága, másrészt szerkezeti problémái húzódnak meg. A vállalkozások tevékenységköreit és a munkaerő szakmai szerkezetét tekintve a mezőgazdaság túlsúlyos a térség gazdasági szerkezetében. Kevés a térségben a nagyobb tőkeerővel és foglalkoztatási képességgel rendelkező vállalkozások száma, ami kedvezőtlenül hat a térség aktív korú népességének foglalkoztatására. A kilencvenes évek gazdasági átalakulásainak, gyárbezárásainak, felszámolásainak következtében számos nagyobb foglalkoztató szűnt meg (pl. a cipőipar hanyatlása Gyomaendrődön és környékén), magas munkanélküliséget okozva a térségben.

A jelenleg kényszerűen mezőgazdasági termelésből, értékesítésből megélők számára alternatívát jelentő munkalehetőségekből hiány tapasztalható a térségben, alacsony ugyanakkor a gazdálkodók átképzésre irányuló hajlandósága, szakmai tapasztalatok hiányában.

Iparágazati struktúra-váltás sem zajlott le teljes körűen a térségben, magas a leszálló ágban lévő iparágak térségi jelentősége, melyeknek termékei aktív piaci kapcsolatok és piacra jutási képességek hiányában fokozatosan elavulnak, foglalkoztató képességük pedig csökken.

Szakképzett munkaerőben hiány a fém-, gép-, és műszeripari ágazatokban jelentkezik lakatosok, hegesztők, forgácsolók, NC és CNC gépkezelők tekintetében. E szakmák az iparágak kulcsszakmái, így hiányuk egy-egy tevékenységcsoport gyakorlásának korlátait jelenti. Az iskolarendszerű és felnőttképzés a munkaerőpiaci igényeknél kevesebb ilyen szakmájú szakmunkást bocsát ki, ezért a hiány jövőbeni fokozódása prognosztizálható. (Forrás: Békés megye foglalkoztatási válságkezelésének megalapozásához – 2005. március).

A kistérség foglalkoztatottainak több mint fele a szolgáltató szektorban talált munkalehetőséget, különösen magas arányuk a városokban, valamint Tarhoson, Hunyán és Csárdaszálláson. A kistérség iparának foglalkoztató ereje meghaladja az országos, régiós és megyei átlagot. Az ipari foglalkoztatás tekintetében is kiemelkedik a városok, valamint Köröstarcsa jelentősége. A mezőgazdaság foglalkoztatásban betöltött szerepe az agrár szektorban foglalkoztatottak aránya alapján (11,5%) jóval meghaladja az országos átlagot (5,5%) és megegyezik a megyei értékkel. Az agrárium legnagyobb foglalkoztató ereje a kisebb településeken - mint Kamut, Hunya és Csárdaszállás – figyelhető meg. A nem mezőgazdasági munkahelyek stagnálása miatt a lakosság agrár szektorból származó jövedelemforrására továbbra is nagy szükség van.

Település	Mezőgazdaság	Ipar, építőipar	Szolgáltatások
Békés	7,6	35,1	57,3
Gyomaendrőd	10,9	41,4	47,7
Mezőberény	10,2	43,5	46,2
Bélmegyer	22,8	37	40,2
Csárdaszállás	28,3	24,1	47,6
Hunya	32,7	16,1	51,2
Kamut	35,2	25,3	39,5
Köröstarcsa	20,5	42,5	37
Murony	26,6	28,1	45,3
Tarhos	14,6	29,1	56,3
Békési kistérség	11,5	38,2	50,3
Békés megye	11,5	33,4	55,1
Dél-Alföldi Régió	12,5	31,6	55,9
Ország	5,5	32,9	61,6

A foglalkoztatottak ágazati megoszlása (%)

Forrás: KSH Népszámlálási adatbázis 2001

KSH Területi Statisztikai Évkönyv 2003

A kistérség településeinek foglalkoztatottai közül a vezető értelmiségiek és egyéb szellemi foglalkozásúak legmagasabb aránya kistérség városaiban (30-35%) és Tarhoson (32%) jellemző.

A térség legnagyobb foglalkoztatói az önkormányzatok és intézményei, melyeknek szűkös és apadó költségvetésében a bérköltségek egyre nagyobb és nehezebben előteremthető fedezetű hányadot tesznek ki. A munkanélküliség csökkentése érdekében közvetlen munkahelyteremtő beruházást az önkormányzatok nem tudtak megvalósítani, a foglalkoztatási gondokon jellemzően közmunka szervezésével tudnak enyhíteni. A magánszférában az Axe Tronic Kft. (Mezőberény), Gyomai Kner Nyomda (Gyomaendrőd), és a Mamut Tech Hungary Kft. (Gyomaendrőd) a legjelentősebb foglalkoztatók. A kistérség munkáltatóinak foglalkoztatási stabilitása néhány erősebb vállalkozás kivételével (mint pl. Hidasháti Rt., Békés-Drén Kft.) kevésbé stabilnak tekinthető.

A Békés Megyei Munkaügyi Központ információi alapján a Békési kistérség területén létszám bővítés és csoportos létszámleépítés vonatkozásában az alábbi adatok állnak rendelkezésre:

Év	Csoportos létszámcsökkentés	Létszám bővítés	Új munkahely
2003	146	280	20
2004. szeptemberig	234	179	35

Létszámváltozás a Békési kistérség területén – a Békés Megyei Munkaügyi Központ adatai alapján

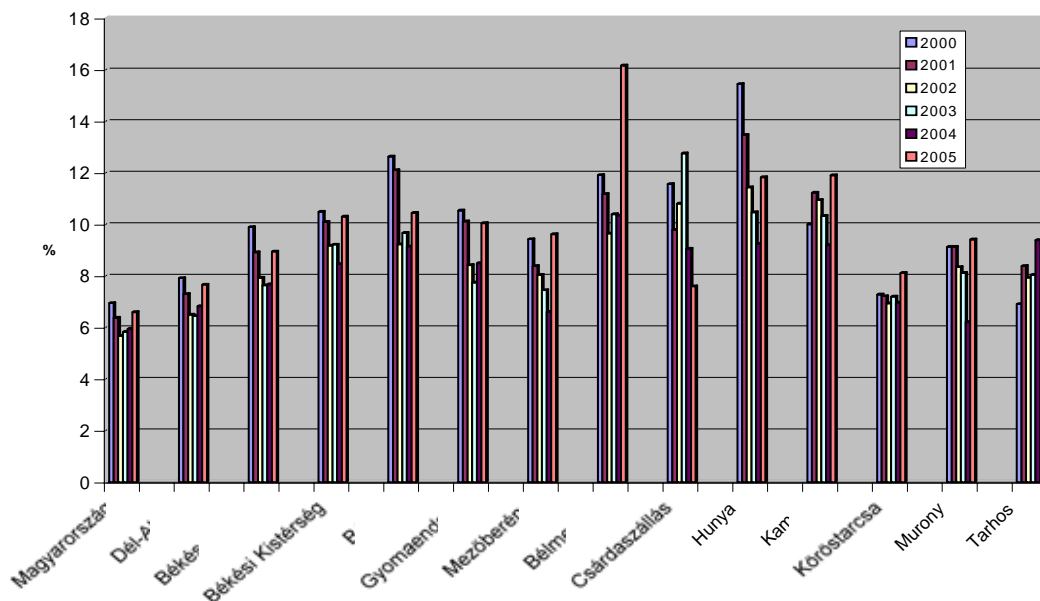
Forrás: Békési Többcélú Kistérségi Társulás – Pályázati adatlap Termelő létesítmények bezárásával, illetve nagy létszámot foglalkoztató intézmények megszüntetésével, válságövezet kialakulásával összefüggésben kistérségi szerkezetátalakítási programok kidolgozásának és a megvalósítás egyes feltételei megteremtésének érdekében

A szezonális, a megrendelések bizonytalansága, a versenytársak, a technológia elavulása nagyban befolyásolja a munkálatok létszám-gazdálkodási lehetőségeit. Ahhoz, hogy stabil foglalkoztatási helyzet alakulhasson ki a térségben a vállalkozások megerősítése és külső befektetések vonzása szükséges. A kistérség gazdasági szerkezetének átalakítását megalapozó infrastrukturális és szervezeti háttér megteremtésével pozitív irányú változás következhet be a gazdasági szervezeteknél, javulhat a gazdálkodás eredményessége és hosszú távon fenntartható, piacképes gazdasági szerkezet és relatív optimális foglalkoztatási szint alakulhat ki.

1.2.2. Munkanélküliség

A Békési kistérség mind országos, mind pedig megyei viszonylatban az átlagosnál magasabb munkanélküliséggel jellemezhető (a megyei munkaügyi központok által számított munkanélküliségi arányszám a térségben 10% feletti, az országos hasonló érték nem éri el a 7%-ot). A kistérséget – nem utolsó sorban kedvezőtlen elérhetőségi helyzete miatt – jellemzően elkerülik a külső befektetések, melyek munkahelyek teremtésén keresztül kedvezően befolyásolhatnák a térség foglalkoztatási helyzetét.

A kistérség településeinek munkanélküliségi adataiban jelentős különbségek vannak, jellemzően a városi rangú településeken a regisztrált munkanélküliek aránya kedvezőbb képet mutat (alacsonyabb) mint a községekben. Vannak kiemelten hátrányos helyzetű települések, pl. Bélmegyer, ahol a rendkívül magas munkanélküliségi értékek a települést halmozottan hátrányos helyzetűvé teszik. A 2000-ben viszonylag magasabb munkanélküliségi adatok 2003-ig folyamatosan javultak majd egy újabb emelkedés indult meg. A tendencia a Békési Kistérség településein is jellemző volt, kivételt alóla Csárdaszállás jelentett, ahol a tendencia ellentétes és jelenleg csökkenő tendenciát mutat.

A munkanélküliek arányának⁴ változása 2000 és 2005 között

Forrás: Állami Foglalkoztatási Szolgálat hivatalos honlapja

Végzettség szerint jellemző az általános iskolai, illetve szakmunkásképző végzettségűek kiemelten magas részesedése. Az egyetemi, főiskolai végzettséggel rendelkezők regisztrált munkanélküliekből való részesedése minimális, ami nem a kistérségben való maradéktalan foglalkoztatottságuknak, hanem magas elvándorlási hajlandóságuknak tulajdonítható. Korcsoportok szerint a pályakezdők és a nyugdíj közeleiek vannak a legkedvezőtlenebb helyzetben.

A regisztrált munkanélküliek ellátási formáira jellemző, hogy 2005 januárjában 34-34%-uk munkanélküli segélyben vagy rendszeres szociális segélyben részesült. Elenyésző a NYES-ben vagy munkanélküliek jövedelempótló támogatásában részesülők aránya. A regisztrált munkanélküliek 27%-a nem részesül támogatásban. A 2000. januári támogatási arányokhoz képest jelentős változások álltak be. A legfontosabb eltérés, hogy 2000-ben a munkanélküliek jövedelempótló támogatásában a munkanélküliek majdnegyede (24%) részesült, míg a ma oly jellemző rendszeres szociális segélyben csupán a munkanélküliek 8%-a.

⁴ A munkanélküliek aránya a megyei munkaügyi központok által számított regisztrált munkanélküliek munkaképes korú lakosságához viszonyított nagysága.

1.2.3. A felnőttképzés intézményei és a képzési struktúra

A felnőttképzés fontos intézménye a Békés megyei Munkaügyi Központ. A Békési kistérség települései három Munkaügyi kirendeltséghez tartoznak.

Békéscsabai kirendeltség	Békési kirendeltség	Gyomaendrődi kirendeltség
Csárdaszállás	Békés	Gyomaendrőd
Mezőberény	Bélmegyer	Hunya
Köröstarcsa	Kamut	
	Murony	
	Tarhos	

A felsorolások csak a Békési kistérségbe tartozó településeket tartalmazzák

Amikor a munkanélküliek átképzési programjának meghatározásáról van szó, a Békés Megyei Munkaügyi Központ alaposan megvizsgálja az érintett szervezetek javaslatait. Egész évben kikéri a kirendeltségek, képző intézmények és roma menedzserek tanácsát a konkrét munkaadói igényekre válaszoló programok meghatározásához.

A Munkaügyi Központ minden évben meghirdeti ajánlott, elfogadott és preventív képzéseit. 2004-ban megyei viszonylatban a két első képzési formában résztvevők több mint ötven százaléka (56-57%-a) munkát talált. A szakirányú képzések magukban foglalnak egy munkaerőpiaci tréninget is, ahol álláskeresési technikákat oktatnak. A tanfolyamokat elvégzett munkavállalóknak a Munkaügyi Központ a kirendeltségeken keresztül igyekszik segíteni abban, hogy a megszerzett képesítéssel álláshoz jussanak. A Munkaügyi Központ nyomon követi a munkanélküliek további sorsát, így a folyamatos monitoring lehetővé teszi munkájuk hatékonyságának folyamatos ellenőrzését. A képzések legnagyobb része Békéscsabán zajlik és lakhelytől függetlenül igénybe vehetők.

Muronyban jelenleg folyamatban van egy 20 fős ápolói képzés, felkészülésként egy kilátásban lévő szociális lakópark megépítésére. A 2005-ös év második negyedévében Mezőberényben 25 fő részére gyorsítkeztetési eladó képzést indít a Munkaügyi Központ.

A Békési kistérségben képződő munkanélküliek, illetve önkéntes tovább és átképzésben részesülők szakmai képzésével a helyi képzési intézmények mellett elsősorban a regionális illetőségű Békéscsabai Regionális Képző Központ foglalkozik. Ez utóbbi szoros kapcsolatokat épített ki a Megyei Munkaügyi Központtal, ennek megfelelően a megyében keletkezett munkaerő-felesleg pályaaorientációjának keretében sok, a Békési kistérségben keltetett munkanélkülit a BRMKK képzési programjában helyeznek el.

Mivel a képzések jelentős részét Békéscsabán szervezi a Képző Központ, nehéz követni, hogy a kistérségből hányan vesznek részt ezeken a képzési programokon. A BRMKK

kihelyezett tanfolyamot is tartanak, amennyiben egy településről, vagy konkrét munkahelyről nagyobb létszámú csoport jön össze egy adott programra.

A kijánlott program keretében 2004-ben egyetlen ilyen jellegű képzés volt Gyomaendrődön 25 fő részére szociális ápoló szakirányban, amely program szinten kapott támogatást.

A Békés megyei Munkaügyi Központ egyéni támogatásának keretében igényelt és elfogadott képzések a következők voltak:

Szakirány	Helyszín	Létszám
nehézgépezelő	Gyomaendrőd	3
személy-és vagyonoőr	Békés	14
ABC eladó	Gyomaendrőd	7
gyorsítkezési eladó	Gyomaendrőd	1
kereskedő boltvezető	Gyomaendrőd	37
vendéglátó üzletvezető	Gyomaendrőd	6

Forrás: Békés Megyei Munkaügyi Központ, 2005

1.2.3.1. Békéscsabai Regionális Képző Központ

Az intézmény komplex regionális felnőttképzési és szolgáltatási rendszert működtet a Dél-Alföldön és hasznos képzést közvetítő felnőttképzési programokat, pályaaorientációs és munkaerő-piaciszolgáltatásokat valamint humán erőforrás fejlesztési partnerséget kínál.

Az intézmény felnőttképzési programjai alap-, közép- illetve felsőfokú államilag elismert szak- vagy munkaköri képesítést adnak. A Békés Megyei munkaügyi Központtal és az aktuális munkaerőpiaci-igényekkel összhangban igyekeznek kialakítani képzési struktúrájukat.

A Központnak számos hazai és határon átnyúló, illetve EU tagországokkal együtt szervezett sikeres pályázata volt. Ezek között szerepelnek olyanok, amelyet a Békési kistérség szervezetei kezdeményeztek és a BRMKK partnerként vett bennük részt.

1. HU-0008-03 Halmozottan hátrányos lakosságcsoportok foglalkoztathatóságának és tartós foglalkoztatásának támogatása „Reménysugár szociális helyzetű fiatalok foglalkoztatásának elősegítése Békésen

Főpályázó: „Mégis van remény” Egyesület, Békés; Időpont: 2002. 10. 01.

A BRMKK szerepe egy szociális gondozó- és ápoló képzés lebonyolítása volt.

2. HU-Küzdelem a munka világából történő kirekesztődés ellen”

Főpályázó: „Mégis van remény” Egyesület, Békés; Időpont: 2004. 03. 01.

Partnerek: Békés Drén Kft. , Békési Cigány Kisebbségi Önkormányzat, Bélmegyeri

Önkormányzat, Béthel Alapítvány, Családért Alapítvány, Családsegítő és Gyermejjóléti

Alapítvány, Dobozi Önkormányzat, Körös-Berettyó Vízgazdálkodási Társulat, Saubermacher Kft., Tarhosi Önkormányzat, Békési Önkormányzat

A BRMKK szerepe egy 60 órás reintegráló tréning lebonyolítása volt 50 fő részére.

1.2.3.2. Az iskolarendszeren kívüli képzés és annak helyi intézményei

A Békési kistérség öt középiskolája közül iskolarendszeren kívüli szakmai jellegű képzéssel két intézmény foglalkozik. Békés megyében számos képzési intézmény van, amelyek között erős a verseny. Az intézmények területi lefedettsége átfed, előfordul, hogy egymás székhelyének településin szerveznek tanfolyamokat.

Minden esetben a legfontosabb szakirányok az ezüst-, aranykalászos gazda, mezőgazdasági vállalkozó, amelyre az FM az eddigiekben támogatást nyújtott. A gazdák motivációját elsősorban az a kikötés jelentette, hogy bizonyos források megpályázásának feltétele az említett minősítésekkel való rendelkezés. Mivel ezek a források 2004-vel megszűntek a részvétel erőteljesen megcsappant.

A tanfolyamokon való részvétel motivációjaként tartható számon, hogy a mezőgazdasági gépkezelőknek munkabiztonsági bizonyítvánnyal kell rendelkezniük. Ennek okán több szövetkezet vagy vállalkozó alkalmazásában lévő dolgozó is részt kellett, hogy vegyen ilyen jellegű tanfolyamokon. Az AVOP ezeket 2004-is 50%-kal támogatta. 2005-től már ezekre sincs támogatás. Az AVOP jelenleg kiírt 90%-os támogatást biztosító pályázatainak feltétele a tanfolyamonkénti 20 fős részvétel. A kiírásban foglalt feltételeknek a képzést végző intézmények nem képesek megfelelni.

Intézmények

A/ Békés Megyei Farkas Gyula Mezőgazdasági, Ipari Szakképző Iskola, Gimnázium és Kollégium – Békés

Békésen található megyei fenntartású iskola több évtizedes hagyományokkal rendelkezik a felnőttképzés területén, elsősorban a mezőgazdaságban. Az eredetileg is mezőgazdasági jellegű intézmény összevonásra került a városban működő ipari szakképző intézménnyel, de ennek ellenére uralkodóan továbbra is agrár jellegű maradt. A megye ezen területén az ipari jellegű szakképzésre jóval alacsonyabb az igény, ami a térség gazdaságszerkezetéből fakad. Az ipari képzésből gyakorlatilag az asztalos és varrónő képzés maradt meg.

Az 1990-es évek elején a felnőttképzés gyakorlatilag 4-5 évig szünetelt. A pályázható támogatások megindulásával az intézményben gyarapodott a helyben és kihelyezett módon végzett tanfolyamok és az azokon résztvevők száma.

A 2004. január és 2005. május közötti időszakban lezajlott tanfolyamok eredményeként 217 fő szerzett OKI bizonyítványt.

Szakmai képzést infrastrukturális háttere:

- kertészet

- gépészetten központi telephely
- tangazdaság
- Állattartó telephely tangazdaság
- emellett az intézmény Tarhoson komoly szakmai képzési infrastruktúrával rendelkezik (kollégiummal is), amely mára felszámolásra került.

B/ Bethlen Gábor Szakképző Iskola és Kollégium - Gyomaendrőd

A Gyomaendrődön működő iskola FVM fenntartású. OKJ szakvizsgát adó felnőttképzési tanfolyamai közül átlagban évi 3-4 indul be, 30-40 fő részvételével tanfolyamonként. A tanfolyamok átlagos időtartama 3 hónap, azaz 150-180 óra.

A szakképző iskola akkreditált felnőttképzést az alábbi szakterületeken indíthat:

Tejkezelő, ezüstkalászos gazda, aranykalászos gazda, állatgondozó, tejtermékgyártó, állattenyésztő, lótenyésztő, méhészt, halász, sajt- és vajkészítő, növényvédő és méregraktár kezelő, mezőgazdasági vállalkozó, falusi vendéglátó, inszeminátor, varró munkás, könyvkötő, segédkönyvkötő, nyomdai gépmester.

Képzési programjai közül a jelentkezők létszámát tekintve a legnépszerűbb és a legnagyobb valószínűséggel beindítható tanfolyamok a következők: ezüstkalászos és aranykalászos gazda, tejtermékgyártó, méhészt, halász és a falusi vendéglátó tanfolyamok.

2001-től működik az iskola tejüzeme, amely az EU Leonardo Programjának keretében, spanyol, francia és magyar partnerintézmények közreműködésével jött létre az iskolai struktúraváltás jegyében. A tejüzem kecskesajt előállítására specializálódott, értékesítési kapcsolatainak bővítésével egyre inkább az önfenntartó működés felé tart. A tejüzem gyakorlati helyszínként szolgál az iskola tejtermékgyártó tanfolyama résztvevői számára. A tanfolyam egyike a legnépszerűbb felnőttképzési programoknak, résztvevői létszáma 15-20 fő. Közülük sok a megyén kívülről származó résztvevő.

Az iskola felnőttképzési struktúrájában, érettségire épülő 2 éves képzések formájában felsőfokú képzési programokat is indít, melyek programjának kidolgozása, illetve oktatása felsőfokú intézményekkel való kooperációban történik. A felsőfokú képzések, illetve a programokban résztvevő felsőfokú intézmények a következők:

- Agrár kereskedelmi menedzser asszisztens – Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös
- Hulladékgazdálkodási technológus – Tessedik Sámuel Főiskola, Szarvas
- Vadgazdálkodási technológus – Szegedi Tudomány Egyetem Mezőgazdasági Főiskolai Kara, Hódmezővásárhely

A képzéseken évfolyamonként átlagosan 15 hallgató vesz részt. A levelező képzés beindítására is lenne igény.

A szakképző iskola gyakorlati képzések lebonyolítására több mint 50 vállalkozással áll kapcsolatban. Marketing jellegű tevékenység folytatásához újsághirdetéseket és szórólapokat vesznek igénybe.

2. A KISTÉRSÉG GAZDASÁGI SZERKEZETI ÁTALAKULÁSÁT MEGHATÁROZÓ IRÁNYELVEK ÉS LEHETŐSÉGEK

2.1. A GAZDASÁGFEJLESZTÉS MEGYEI TERVEZÉSI ELŐZMÉNYEI

2.1.1. Békés Megye Területfejlesztési Konceptiója

A Békés Megyei Területfejlesztési Tanács megbízásából, az MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete által készített fejlesztési koncepció, Békés megye fejlesztésének *alapcéljaként* az alábbiakat fogalmazta meg:

Békés megye sikeres integrálódjon a modernizálódó magyar gazdaságba és társadalomba, egyúttal megállítva az elmaradott kistérségek végletes leszakadását.

A területfejlesztési koncepció célrendszerében az alábbi stratégiai célok, illetve prioritások kerültek meghatározásra.

Stratégiai célok:

- A helyi gazdaság sikeres tradícióira támaszkodó, a lakosság jelenleginél magasabb szintű konvertálható képzettségére építő, az ezredforduló igényeinek megfelelő gazdasági szerkezet kialakítása
- Az alföldi településhálózat kínálta előnyöket kihasználva, a kistérségi együttműködés fokozásával a megye minden lakosa könnyen és gyorsan érhesse el a mindenkori civilizációs színvonalnak megfelelő javakat és szolgáltatásokat
- A sokszínű társadalmi és természeti értékek megőrzésével és fejlesztésével egészséges és vonzó környezet megteremtése a megye lakossága és a megyén (országon) kívül élők számára

Fejlesztési prioritások:

- Versenyképes gazdasági szerkezet kialakítása
- A közlekedési és kommunikációs-informatikai rendszerek fejlesztése
- A humán erőforrások fejlesztése
- Vízbázis-védelem és környezet-fejlesztés
- A belső kohézió erősítése; együttműködésre építő településhálózat-fejlesztés
- A külső kapcsolatok fejlesztése; a regionális kohézió erősítése

2.1.2. Békés Megye Nemzeti Fejlesztési Terv Orientált Gazdaságfejlesztési Stratégiája (2003)

Békés megye gazdaságfejlesztési stratégiáját a Békés Megyei Területfejlesztési Tanács megbízásából a PROMEI Kht. készítette. A dokumentum 2003-ban került elfogadásra. Fejlesztési irányvonalai a Nemzeti Fejlesztési Terv Operatív Programjaihoz illeszkedve kerültek kijelölésre.

A gazdaságfejlesztési stratégiában meghatározott hosszú távú cél:

Békés megye gazdasági és társadalmi fejlettségi szintjének növelése, az életminőség javítása.

Stratégiai célok:

- Gazdasági versenyképesség növelése, új lehetőségekre koncentráció gazdasági szerkezet kialakítása
- Átfogó humán erőforrás-fejlesztés
- Komplex megközelítésen alapuló terület- és infrastruktúrafejlesztés
- Az ICT-szektor fejlesztése

Prioritások:

- Nagyvállalatok megyei beruházásainak ösztönzése
- A megye munkaerő-megtartó képességének növelése, jövedelemszint emelése
- Megyei képzettségi szint javítása
- Elektronikus közigazgatás fejlesztése
- Vállalkozások informatikai fejlesztése
- KKV-k versenyképességének fokozása
- Turisztikai lehetőségek hatékonyabb kiaknázása
- Térségi kapcsolatrendszer és úthálózat fejlesztése, kohézió erősítése
- Regionális, megyei, kistérségi együttműködés, intézményrendszer fejlesztése, illetve a projektabszorpciók képesség növelése
- Természeti értékek megőrzése, környezetfejlesztés, környezetvédelem
- Mezőgazdasági szektor EU-konform modernizációja

2.1.3. Békés Megyei Foglalkoztatási Feszültségek Kezelése

Békés megye foglalkoztatási válságkezelése hatáselemzését, valamint fejlesztési koncepcióját és programját a Békés megyei foglalkoztatási feszültségek kezeléséről szóló 1093/2004 (IX.29) Korm. határozat alapján készítette a Regionális Támogatás-közvetítő Kht. és a 3K Consens Iroda, 2005.márciusában.

A fejlesztési stratégia 2005-2007 közötti időszakra az alábbi fejlesztési irányokat fogalmazza meg:

- A megye elérhetőségének javítása
- A megye versenyképes mezőgazdasági és élelmiszertermelési adottságainak fejlesztése, jobb kihasználása a versenyképesség infrastrukturális feltételeinek fejlesztésével
- A megye kedvezőtlen gazdasági szerkezetének módosítása a versenyképessé tehető iparági tevékenységek erősítésével – vállalkozások versenyhelyzetének javítása
- A megye kedvezőtlen szerkezeti adottságainak módosítása
- A vállalatok technológiai fejlesztési és munkahelyteremtési programjának támogatása
- Turisztikai fejlesztések
- Foglalkoztatás fejlesztés
- A vállalkozások, a gazdaságfejlesztők és a foglalkoztatás fejlesztők közötti kommunikációt biztosító eljárások kiépítése

2.2. LEHETŐSÉGEK AZ AGRÁRGAZDASÁG SZERKEZETÁTALAKÍTÁSÁBAN – DR. DORGAI LÁSZLÓ

A Békési kistérség gazdasági struktúrájában a kiváló természeti adottságoknak és a nagy múltra visszatekintő termelési hagyományoknak köszönhetően az agrár szektor jelentős súlyt képvisel, ezért az agrárgazdaság szerkezetátalakításában rejlő lehetőségek tárgyalása külön fejezetet érdemel.

A Békési kistérség mezőgazdaságában a rendszerváltás időszakában, majd azt követően is hasonló folyamatok jelentkeztek, mint amelyek Békés megyére, de nagyrészt az egész országra jellemzőek voltak. A szerkezetváltás nézőpontjából kiemelendő:

- a nyolcvanas évekre még jellemző nagyüzemek korábbi működési formáikban állami intézkedések (jogsabályok) hatására jórészt megszűntek, vagy átalakultak,
- a megszűnt (átalakult) nagyüzemek eszközállományának egy része (állattartó telepek, terménytároló-feldolgozó létesítmények) az új szervezetek keretei között nem hasznosul,
- a nagyüzemi állattartó telepek és a takarmánytermő területek közötti korábbi szerves kapcsolat (amikor ugyanaz volt a telep és a takarmánytermő terület tulajdonosa, illetve a tulajdonosi jogok gyakorlója) megszakadt, ezeken a helyeken a takarmányellátás nehezebbé, kevésbé biztonságos és jellemzően költségesebb,
- a földtulajdon- és földhasználat erősen elkülönült egymástól, a gazdálkodók és a gazdasági szervezetek emiatt a hosszú-távú befektetések terén óvatosak lettek, illetve elbizonytalanodtak,
- a már egyébként is egyszerű termelési szerkezet tovább egyszerűsödött, főként az állattartás és a munkaigényes ágazatok rovására,
- jellemzően csökkent az állatállomány, különösen az abrakfogyasztó ágazatokban, emiatt a két főágazat – növénytermelés és állattenyésztés – aránya már nem kiegyensúlyozott,
- részben a termelési- és üzemstruktúra említett változásai, a tevékenységi kör szűkülése (kiegészítő tevékenységek visszaszorulása) hatásaként csökkent a mezőgazdaság foglalkoztatási szerepe, de az országos átlaghoz képest még mindig magas a mezőgazdaságban foglalkoztatottak és a mezőgazdaságban munkát végzők aránya,
- a földhasznosítás szempontjából is jelentős egyéni gazdaságok eddig inkább az „egyéni érvényesülés” útját keresték, csak elvétve fordul elő közös fejlesztés, de általában is idegenkednek a szövetkezéstől és a termelői együttműködéstől,

- az integrációs kapcsolatok (termelők – forgalmazók – feldolgozók) meglazultak, esetleg megszűntek; a termelők – különösképp a kisebb volumenben termelők – kiszolgáltatottsága és a termelési kockázat erősödött,
- a kistérség mezőgazdasági termelése szempontjából fontos, egyébként pedig integráló szerepet is betöltő élelmiszer-feldolgozás (cukoripar, baromfifeldolgozás, húsipar) egy részének helyzete bizonytalanná vált, kapacitásait csökkentette.

2.2.1. Mérlegelendő tényezők és elérendő célok

A szerkezetváltás a mezőgazdasági üzemek (egyéni gazdaságok és gazdasági szervezetek) szándékán múlik, a szándékukat különböző tényezők – kiemelten a gazdasági természetűek – befolyásolják. Más szóval, a gazdálkodók a javasolt szerkezetváltás megvalósítását csak akkor fontolják meg, ha a változtatás a gazdasági érdeküket is szolgálja.

A szerkezetváltási szándékot (lehetőséget) befolyásoló fontosabb tényezőket két csoportba sorolhatjuk, a helyi- és a külső tényezőkre (adottságokra). A mezőgazdasági termelés vonatkozásában a külső tényezők egyik legfontosabb eleme az agrárpolitika és a kapcsolódó támogatások rendszere.

2.2.2. A kistérség belső (helyi) adottságai, egyéb tényezők

E tényezők között a természeti adottságokat, a munkaerőigény- és technikai fejlesztések kapcsolatát, az üzemstruktúrát, a szerkezetváltás tőkeigényét, a diverzifikációs lehetőségeket érintjük vázlatosan.

Az agrártermelés szempontjából kiváló természeti adottságok

Bár az adottságokat tekintve ez a kistérség sem homogén területi egység, de mondhatjuk, hogy a magyarországi átlagos adottságokhoz képest jó és jobb adottságú területei vannak. A mezőgazdasági termelést lényegesen korlátozó természeti tényező nem fordul elő, ez a kistérség Magyarország egyik legjobb mezőgazdasági adottságú területe, közel 90%-a intenzív mezőgazdasági hasznosításra is alkalmas, különösen kedvező a földminőség. Ebből eredően rendkívül tág a földhasználati lehetőség (művelési ágak szerkezetének megválasztása), de a földhasználat intenzitásának, és a termelési struktúra alakításának a lehetősége is.

A gazdaságok által használt földterület mintegy 87%-a szántó⁵, melynek átlagos minősége a „gyengébb adottságú” Köröstarcsa és Gyomaendrőd településeken hektáronként 24 aranykorona körül alakul, de Hunya és Kamut településeken eléri a 40 aranykoronát. A szántóterületen minden növényfaj eredményesen termesztethető, beleértve a zöldség- és gyümölcsféléket is.

⁵ A számszerű adatok a KSH által publikált Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) 2000 adataiból valók.

A kistérségben kevés az erdő (a gazdaságok által használt földterületnek csupán 6,2%-a), a gyepek aránya is csak 5,4%. Ültetvények közül a szőlő szinte kizárólag szórványültetvényként fordul elő, a gyümölcsös-terület is kevés (110 ha) és nem koncentrált elhelyezkedésű, Békés (46 ha) és Mezőberény (31 ha) településeken találunk említésre érdemes területeket.

A munkaerőigény változása, a technikai- és gazdasági fejlődés

A mezőgazdasági foglalkoztatottak száma 2000 és 2004 között csökkent drasztikusan, de mérsékelt ütemű csökkenés azóta is tart. Mint már jeleztük, ennek ellenére a mezőgazdasági tevékenységet folytatók népességen belüli aránya a Békési kistérségben magas, mintegy 10% ponttal meghaladja az országos átlagot.

A növénytermelés szerkezete a kistérségben már annyira leegyszerűsödött (a vetésterület mintegy 75%-a kalászos), hogy további egyszerűsödése miatt a munkaerőigény csökkenésének általános veszélye nem fog jelentkezni. Reális veszéllyel a szántóföldi zöldség- és gyümölcsstermelést folytató gazdaságokban számolhatunk. A kisebb méretű állattartó gazdaságokban (baromfi- és sertéstartás, tejtermelés ágazatoknál) – az állatok tartására vonatkozó EU előírások, a higiéniai feltételek teljesítésének követelménye és jövedelmezőségi problémák miatt – termelés-csökkenés, következésképp csökkenő munkaerőigény jelentkezhet. Hasonló hatásuk lesz a legutóbbi években kétségtelenül felgyorsult műszaki-technikai fejlesztéseknek is.

A munkalehetőségek a mezőgazdaság szervezeti kereteiben elvileg bővíthetők:

a munkaigényes ágazatok vetésterületi arányának növelésével (elsősorban szántóföldi zöldség- és gyümölcsstermelés),

mezőgazdasági eredetű alapanyagok (gabonafélék, zöldségnövények) elsődleges helyi feldolgozásával,

kiseb mértékben az állattenyésztés bővítésével.

A gazdálkodóknál a foglalkoztatás bővítése csak egy, és nem is a legfontosabb szempont a döntéseikben. Egyébként az egyéni gazdaságoknál tapasztalható, hogy „alkalmazott” státuszban munkaerőt nem foglalkoztatnak, illetve általában kerülnek az idegen munkaerő alkalmazását.

Üzemi szerkezet és termelői együttműködések

A kistérség az ÁMÖ szerint a megye gazdaságainak számából, az egyéni gazdaságok számából és a megye földterületéből egyaránt mintegy 15%-kal részesedik, ami arra utal, hogy az üzemszerkezet a megyei átlaghoz hasonló. Az összeírás szerint ebben a kistérségben 9560 gazdaság működött, 99 százalékuk (9474) egyéni gazdaság. A gazdaságok által használt földterület 63975 hektár, egy gazdaság átlagos területe 6,9 hektár. A gazdaságok 6,6%-a tart szarvasmarhát, 73%-a sertést, 5%-a juhot, 67%-a tyúkfélét. Az állománykoncentráció nagyon alacsony, hiszen például a szarvasmarhatartóknál az egy gazdaságra jutó tehénállomány 8db, a sertéstartóknál egy anyakoca, a tyúkfélék tartásánál pedig 14 tojótyúk az egy gazdaságra jutó átlag.

Az átlagszámok mögött természetesen nagyon különböző értékek húzódnak – hiszen például 2002-ben a kistérség regisztrált egyéni gazdálkodóinak az átlagterülete 54 hektár, a gazdálkodó szervezeteké 366 hektár volt –, ezek alapján a gazdaságok a termelés célja szerint csoportokba sorolhatók:

- Saját szükségletre termelők (önellátók). Számuk ma még a fokozatos csökkenés ellenére is jelentős (9400-9500), hosszabb távon is van létjogosultságuk, de a piacot (termékek, munkaerő) érdemben nem befolyásolják, a szerkezetváltás szempontjából közömbös csoport.
- Részben árutermelők (a saját szükségleten túl piacra is termelnek, az EU szóhasználata szerint „félíg önellátók”). Jellemzően nem főfoglalkozású termelők, idegen munkaerőt nem alkalmaznak, a gépi munkáknál jelentős részben idegen szolgáltatást vesznek igénybe. Méretük miatt jelentősebb önálló fejlesztéseket nem képesek megvalósítani. Az ide sorolható gazdaságok (mintegy 2900-3000) nagyobb hányada – részben a piaci viszonyok és a támogatási rendszer hatására⁶ – „elmozdul” az önellátásra termelők irányába (szűkíti termelését), vagy pedig az árutermelők csoportja felé (bővíti termelését).
- Árutermelő gazdaságok. Kifejezetten piacra termelnek (700-750 gazdaság), idegen munkaerőt azonban csak a legszükségesebb mértékben és időtartamban foglalkoztatnak. Arra számíthatunk, hogy ebben az üzemi körben lesz egy lassú koncentráció, elsősorban a nagyobb méretűek (100 hektárnál nagyobb) javára. Ezek az üzemek a jó természeti adottságok, a leegyszerűsödött termelési szerkezet, és a közvetlen támogatások hatására ugyan nem kimagasló, de biztonságos jövedelemre számíthatnak. Kiemelendő, hogy ebben a körben sincs egyetlen gazdaság sem, mely egy-egy ágazatával akkora termelési volument képviselne, amivel a termékek (például gabona, tej), illetve a termelési eszközök (például műtrágya, növényvédő szerek) piacán erős alkupozícióra lenne képes.

Az FVM már a csatlakozás előtti időszakban (2003-ban) meghirdette a termelők összefogásának támogatását (termelői csoportok megalakításának és működtetésének támogatása), lényegében az EU-ban követett elvek és gyakorlat mintájára. Az intézkedés iránt általában viszonylag mérsékelt volt az érdeklődés, ez jellemezte a Békési kistérség termelőit is, hiszen 2004. december 31-ig csupán két termelői csoportot alakítottak.⁷

A szerkezetváltás tőkeigénye

A beruházási támogatások megyénkénti megoszlásából arra lehet következtetni, hogy az itteni gazdálkodók különösen 2000-2004 között jelentős fejlesztéseket valósítottak meg, de elsősorban a termelési fázisban, ezen belül a szántóföldi növénytermelésben, különösen

⁶ E vonatkozásban a „Szerkezetátalakítás alatt álló félíg önellátó gazdaságok támogatása” és a „Termelői csoportok létrehozásának és működtetésének támogatása”, a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervben szereplő, a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal által meghirdetett támogatási lehetőségekről van szó.

⁷ Gyomaendrődön sertéstartók (25 taggal) és halértékesítők (29 taggal).

pedig erőgépek vásárlásával. A növénytermelés betakarítás utáni fázisai (tárolás, raktározás, elő-feldolgozás) és az állattartás modernizációja mérsékeltebb ütemű volt. A beruházási támogatások forrásai az EU csatlakozás utáni időszakban csökkennek (csökkentek), az üzemi eredményből csak szerény fejlesztési forrás remélhető, így nem valószínű, hogy intenzív ágazatokban, illetve technológiák terén a gazdálkodók nagy száma fejlesztene.

A diverzifikálás

A lehetőségek skálája elvileg széles, még akkor is, ha csupán a mezőgazdasági termeléshez (alapanyagokhoz) szorosan kapcsolódó lehetőségekre gondolunk (élelmiszer-feldolgozás). A lehetőségek realizálását a gazdálkodók hozzáállása, a tőkeigény, de még inkább a felvevőpiac határozza meg. A piaci kilátások nehezen megbecsülhetők, de a jól szervezett termelők esélyei számos területen már ma sem rosszak.

2.2.3. Szerkezetátalakítás és a Közös Agrárpolitika (KAP), agrár- és vidékfejlesztési támogatások

Azzal, hogy Magyarország az EU tagja lett, a KAP részesévé is vált. A KAP olyan kétpillérű intézmény, mely a közvetlen támogatásokkal (első pillér) a gazdálkodók számára méltányos jövedelmet igyekszik biztosítani, a vidékfejlesztési intézkedésekkel és támogatásokkal pedig (második pillér) elsősorban bizonyos szerkezeti változtatásokat (például a földhasználatban, a termelők együttműködésében, a termelési struktúrában, a foglalkoztatásban) igyekszik előmozdítani. A KAP az említett két pillérén keresztül gazdálkodók számára egyrészt egyfajta kényszer, másrészt lehetőség. Kényszer, hiszen a támogatások elnyeréséhez, tágabb értelemben a KAP előnyeinek élvezéséhez közösségi előírást kell teljesíteni. De lehetőség is, hiszen bizonyos, a közösségi célokkal egyező fejlesztések, illetve beavatkozások megvalósításához támogatást nyújt. Épp ezért a kistérség agrárgazdasága szerkezetváltásának lehetőségeit is ebben a keretben kell keresni.

Tisztán nemzeti forrásból is folyósítható agrár- és vidékfejlesztési támogatás, ha a tagország a Bizottságnak bejelenti (Magyarország is bejelentett ilyen támogatásokat) és a támogatások nem versenytorzító hatásúak. Ezt csak épp megemlítjük, mert egyrészt közöttük nem található olyan intézkedés, ami a szerkezetváltás szempontjából fontos lenne, másrészt mert pénzügyi források híján (kötségvetési korlátok) inkább csak elvi lehetőséget jelentnek.

A KAP jelenlegi tervidőszakra szóló (2006-ig) Magyarországra vonatkozó támogatási lehetőségei az említett két pillér szerint ismertek, és jogi eszközökkel is rögzítettek. A következő tervidőszak lehetőségei (2007-2013) ugyan még véglegesen nem eldöntöttek, de az eszközök (intézkedések) tekintetében a tagországok között egyetértés tapasztalható, a források viszont – tekintve, hogy a költségvetési tervet még nem fogadták el – bizonytalanok. Az biztos, hogy a közvetlen kifizetések összege minden évben emelkedik mindaddig (2013), amíg a magyar gazdák is elérik az EU régi tagok támogatottsági szintjét. E támogatások előnyös hatása azonban elsősorban a termőföldön keresztül realizálódik, ami – más okokkal

együtt – ebben a kistérségben sem kedvez az olyan állattartóknak, akik saját földdel (takarmánytermő terület) nem rendelkeznek. A kistérség településein is jellemző a földtulajdon és földhasználat elkülönülése, a földtulajdonnal nem rendelkező állattartók magas aránya.

A hazai vidékfejlesztési támogatásokat két tervezési dokumentum tartalmazza, a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv – az EMOGA kísérő intézkedéseinek alkalmazására (NVT), és az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP). Ezekben a jövőre nézve az alábbi célok szerepelnek:

a mezőgazdasági termelés és élelmiszer-feldolgozás versenyképességének javítása,
a mezőgazdaság környezetbarát fejlesztése, a földhasználat racionalizálása,
a vidék felzárkóztatásának elősegítése.

A kapcsolódó támogatható intézkedéseket és pénzügyi forrásukat a következő táblázat tartalmazza.

Vidékfejlesztési támogatások Magyarországon (2004-2006)

Intézkedés neve	Összes közpénz	
	milliárd Ft	megoszlása, %
NVT intézkedések	191,99	64,4
Agrár-környezetgazdálkodási támogatások	78,37	26,3
Kedvezőtlen adottságú területek	20,76	7,0
Az EU környezetvédelmi, állatjóléti és higiéniai követelményeinek való megfelelés elősegítése	43,25	14,5
Mezőgazdasági területek erdősítése	20,32	6,8
Korai nyugdíjazás	4,94	1,7
Félig önellátó gazdaságok támogatása	6,12	2,1
Termelői csoportok felállítása	8,67	2,9
Technikai segítségnyújtás	9,56	3,2
AVOP intézkedések	106,28	35,6
Mezőgazdasági beruházások támogatása	55,34	18,6
Fiatalközvetítő támogatása	3,05	1,0
Szakmai továbbképzés és átképzés támogatása	1,63	0,5
Halászat támogatása	1,46	0,5
A mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése	15,10	5,1
A vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése	6,45	2,2
A mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése	11,96	4,0
Falufejlesztés és falufelújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése	3,73	1,3
LEADER+	4,88	1,6
Technikai segítségnyújtás	2,69	0,9
NVT és AVOP összesen	298,27	100,0

A kistérség számára csak változtatásokat fogalmazzunk meg, melyek a hivatkozott táblázat szerint támogatásban részesülhetnek. A támogatott intézkedések FVM rendeletben, illetve a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal által közzétett felhívásokban megjelentek. A kistérség szerkezetváltási lehetőségeinek megfogalmazásakor tehát rövidtávon ezekkel a támogatási lehetőségekkel számolhatunk.

Természetesen hosszabb távon kell gondolkodnunk. Mint jeleztük, a hosszabb távú lehetőségekről még nincs döntés, de a tagországok egyező állásfoglalása szerint biztosra vehető, hogy a jelenlegi⁸ vidékfejlesztési intézkedések lényegében megmaradnak, három tengely (prioritás) köré csoportosítva, ezek:

a mezőgazdasági és erdészet versenyképességének javítása,

földhasznosítás (ésszerűsítése),

a vidéki gazdaság diverzifikálása és a vidéki területek életminőségének javítása.

Meg kell említeni még egy negyedik prioritást is, az úgynevezett LEADER típusú megközelítést, ami leegyszerűsítve azt jelenti, hogy az előző tengelyekhez kapcsolódó intézkedéseket nem egy-egy gazdaság, vagy önkormányzat elképzelése-érdeke szerint, hanem egy nagyobb területi egység (így például egy kistérség) kidolgozott programja (terve) szerint valósítanak meg, közösségi támogatással.

A pénzügyi keretterv (2005. áprilisában ismert változata) szerint az EU a következő tervidőszakban a régi tagországokban kis mértékben csökkenti a közvetlen támogatásokat (3-5%), a felszabaduló forrásokat részben az ottani vidékfejlesztési intézkedésekre átcsoportosítja. Az új tagországok esetében azonban nő a közvetlen támogatások összege – mivel alacsonyabb támogatottsági szinten csatlakoztak az EU-hoz – és bővül a vidékfejlesztési keretük is. Magyarország a mostani tervidőszak utolsó évében (2006) az EU-tól közvetlen kifizetések (támogatások) címén 408,7 millió €, vidékfejlesztési intézkedésekre 294,6 millió €, összesen 703,3 millió € összegre számíthat. A következő tervidőszak első évében 2006-hoz képest az összes támogatás 25%-kal, 2013-ban 144%-kal növekszik. A vidékfejlesztési támogatások – melyek, mint jeleztük a strukturális változtatások szempontjából különösen fontosak – összege pedig 2006-hoz képest 2007-ben (384,6 millió €) 31%-kal, 2013-ban (460,4 millió €) 56%-kal lesz magasabb! A pénzügyi lehetőségeink tehát a mostani javaslat szerint jelentősen bővülnek.

Természetesen a támogatások megszerzése versenyhelyzetben lehetséges, arra számítunk, hogy a versenyben előnyösebb helyzetben lesznek a közös megvalósításra tervezett intézkedések. Azt azonban hangsúlyozni kell, hogy a kistérségnek, és semmiféle szervezetének nincs, és nem is lesz olyan pénzügyi forrása, mellyel a mezőgazdaság terén konkrét szerkezetváltást ösztönözhetne, támogathatna, illetve finanszírozna. Siker attól remélhető, ha az érdekeltekkel, a gazdálkodókkal sikerül elfogadtatni a lehetőségeket.

⁸ Melyeket az 1257/1999 EK Rendelet, és módosítása tartalmaz.

2.2.4. Célok

A szerkezetátalakítás stratégiai (fő) célja kettős:

a mezőgazdasági foglalkoztatási szerepének megőrzése,
a termelői biztonság (a termelők biztonságának) erősítése.

Ezek a célok összhangban vannak az EU vidékfejlesztés terén megfogalmazott hosszabb távú prioritásaival és a vidékfejlesztési tervezési dokumentumainkban szereplő nemzeti célokkal. A célok realizálását egy olyan keretbe foglaljuk, mely egyrészt a fontosabb termékpályákon vertikumok kialakításához vezet, másrészt az üzemstruktúra átalakítását (átalakulását) is felöleli. A termelési vertikumok megvalósítási szervezeti kereteit a gazdálkodók szövetkezései (termelői csoportok) jelentik, a termelési struktúra pedig legszorosabban a környezetbarát termeléshez és a kapcsolódó tevékenységekhez (feldolgozás) kötődik.

2.2.5. Konkrét lehetőségek

A konkrét lehetőségeket a vidékfejlesztési prioritásokból, célokból és a támogatott (támogatható) intézkedésekből, továbbá a helyi adottságokból vezetjük le.

2.2.6. A termelői integráció erősítése – termelői csoportok létrehozása

A kistérség mezőgazdasági termelői közötti kapcsolat erősítése, alkupozíciójuk javításának egyik eszköze termelői csoportok szervezése.

Kapcsolódó támogató intézkedés: NVT „Termelői csoportok létrehozásának és működtetésének támogatása”

A szervezendő termelői csoportok működhetnek szövetkezetként, vagy korlátolt felelősségű társaságként. A kistérség termelői számára öt termelői csoport (támogatható ágazatonként egy-egy) létrehozása javasolható, melyek szövetkezeti formában működnek a következő ágazatokban: gabona, olajosnövények, szarvasmarha (szarvasmarhatartás és nyerstej termelés), sertés és juhtartás.

Amennyiben a létrehozott szervezetek (csoportok) a termelői csoportokról szóló 81/2004. (V. 4.) FVM rendelet alapján a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter által állami elismerésben részesülnek, öt éven keresztül támogatásra jogosultak, az értékesített termékek árbevételének arányában.

A támogatás megszerzésének jogi alapja a 133/2004. (IX. 11.) FVM rendelet és a 71/2004. (X. 27.) MVH Közlemény.

A termelői csoportok révén:

erősödik a kistérség mezőgazdasági termelői közötti szolidaritás,
javulnak a kistérség mezőgazdasági termékeinek piacra-juttatásának esélyei,

a csoportok kihasználhatják a nagyobb volumenben történő értékesítés-beszerezés (vásárlás) árelőnyeit,

bizonyos speciális eszközök kihasználása hatékonyabb lesz,

csoportok keretében hatékonyabban megoldható a termékek hozzáadott értékének növelését is eredményező elsődleges termékfeldolgozás,

egyszerűbb, olcsóbb, hatékonyabb, az adminisztrációs tevékenység,

a közösen kivitelezett beruházások gazdaságilag előnyösebbek, ezekhez könnyebben szerezhető támogatás.

Egy termelői csoport csak egyszer veheti igénybe a támogatást, a támogatási időszak alatt nem nyújthat be párhuzamosan újabb támogatási kérelmet, és az 5 éves időszak leteltét követően sem adhat be újabb támogatási kérelmet. Mérlegelendő tehát, hogy ágazatonként egy-egy csoport alakuljon-e, vagy a támogatás mértékére is tekintettel több csoport? Ha a kistérségben ágazatonként csak egy-egy csoport alakul, a csoportok hosszabb távon akkor sem lesznek olyan méretűek, hogy erős alkupozíciót képviseljenek. Épp ezért arra fel kell készíteni a csoportokat, hogy a kistérségen belüli, vagy kistérségen kívüli más, azonos profilú (tevékenységet folytató) csoportokkal együttműködjenek, majd azokkal egyesüljenek. A csoportokhoz való csatlakozásról különösen a kisebb, csak részben árutermelő egyéni gazdaságokat kell meggyőzni, hiszen önállóan árutermelő gazdaságként működésképtelenek lesznek.

2.2.7. Közös fejlesztések a LEADER megközelítés elve szerint

Számos fejlesztést gazdasági megfontolásból nem célszerű egy gazdálkodónak önállóan megvalósítani, hanem inkább csoportosan, különösen akkor, ha egyébként is termelői csoportba szerveződnek. Ezek a fejlesztések elsősorban:

a növénytermelés úgynevezett post harvest (betakarítást követő) fázisában – tárolás, termék-manipulálás, elsődleges feldolgozás,

keveréktakarmányok (tápok) gyártásában,

zöldség-gyümölcsfeldolgozásban valósíthatók meg.

Kapcsolódó támogató intézkedés: AVOP „Mezőgazdasági beruházások támogatása”.

A támogatás jogi alapja: 14/2004. (VIII. 13.) TNM-GKM-FMM-FVM-PM együttes rendelete alapján az AVOP Irányító Hatóságának „Mezőgazdasági beruházások támogatása” pályázati kiírása.

Az intézkedés keretében a kistérségi szerkezetváltáshoz kapcsolódva lehetséges:

állattenyésztést szolgáló építési beruházások támogatása,

növénytermelést és kertészetet szolgáló építési beruházások támogatása,

új erő- és munkagépek, technológiai és informatikai berendezések beszerzésének támogatása.

Amennyiben konkrét jogszabály formájában – és az eddigi ismereteink szerinti tartalommal – megjelenik az EU új vidékfejlesztési támogatási rendszere, úgy az abban foglaltakra

tekintettel a Békési kistérségben célszerű LEADER csoportot szervezni, mely a kistérségi közös fejlesztési elképzeléseket részletesen megtervezi és támogatásra benyújtja.

2.2.8. Környezetbarát mezőgazdasági termelés

A környezetbarát mezőgazdasági termelés kiterjesztése (elterjesztése) egy már elkezdhető, de hosszan tartó, és a távolabbi jövőbe mutató tevékenység. Jelentősége különösen felértékelődik a jobb adottságú területeken, ha az EU az agrártámogatásokat a termelés mennyiségétől függetleníti, és ezzel együtt megszűnik az intervenció felvásárlás.

Kapcsolódó támogató intézkedés: NVT „Agrár-környezetgazdálkodás”.

A támogatás jogi alapja: az NVT agrár-környezetgazdálkodási támogatások igénybevételének részletes szabályairól szóló 150/2004. (X. 12.) FVM rendelet, illetve a módosító 34/2005. (IV. 15.) FVM rendelet, és a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal 66/2004. (X. 15.) számú közleménye.

A kistérség termelőit elsősorban az alább felsorolt és a 2. táblázatban színezéssel megjelölt támogatott – szántó és gyepek művelési ágakban megvalósuló – agrár-környezeti programokhoz való csatlakozásról érdemes meggyőzni:

Szántóföldi alaprogram

Ökológiai gazdálkodási célprogram

Gyepgazdálkodási alaprogram

Ökológiai gyepgazdálkodási célprogram (gyep)

Őshonos állatok tartása

Ökológiai állattartás

A célprogramok közül legnagyobb jelentőséggel az integrált növénytermelési- és az ökológiai szántóföldi növénytermesztési célprogram, és az állattartási programok bírnak, mert termékeik alapul szolgálnak speciális (különleges) termékek helyi előállításához (feldolgozás) és ezek forgalmazásához.

A kistérségi környezetbarát termelés kapcsolódási pontjai az NVT agrár-környezeti program intézkedéseire

Intézkedés	Célprogramok	Leírás
Szántóföldi	A.1. Szántóföldi alaprogram	szántóföldi művelés
		zöldségtermesztés
	A.2. Tanyás gazdálkodás	szántóföldi művelés
		zöldségtermesztés
	A.3. Méhlegelő célú növénytermesztés	
	A.4. Integrált szántóföldi növénytermesztés	szántóföldi művelés
		zöldségtermesztés
	A.5. Ökológiai gazdálkodási célprogram	szántóföldi művelés
		zöldségtermesztés
	A.6. Hosszútávú területpihentetés	
	A.7. Ritka növényfajták termesztése	szántóföldi művelés
		zöldségtermesztés
	A.8. Érzékeny Természeti Területek szántóföldi művelési célprogramjai	
	A.8.1. Szántóföldi növénytermesztés tűzok élőhelyfejlesztési előírásokkal	
A.8.2. Szántóföldi növénytermesztés madár élőhelyfejlesztési előírásokkal		
A.8.3. Lucernatermesztés tűzok élőhelyfejlesztési előírásokkal		
A.8.4. Szántóföldi növénytermesztés élőhelyfejlesztési előírásokkal		
Gyepgazdálkodási	B.1. Gyepgazdálkodási alaprogram	a) gyepes élőhelyek gondozása
		b) átállás szántóról fajgazdag gyepterületre
	B.2. Ökológiai gyepgazdálkodási célprogram	
	B.3. Érzékeny Természeti Területek gyepgazdálkodási célprogramjai	
	B.3.1. Gyepgazdálkodás tűzok élőhelyfejlesztési előírásokkal	
	B.3.2. Gyepgazdálkodás haris élőhelyfejlesztési előírásokkal	
	B.3.3. Gyepgazdálkodás élőhelyfejlesztési előírásokkal	
	B.3.4. Gyeptelepítés Érzékeny Természeti Területeken	
Ültetvényes	C.1. Integrált ültetvény célprogram	
	C.2. Ökológiai ültetvény célprogram	

	C.3. Ritka növényfajták termesztése	gyümölcs-, szőlőültetvények
Vizes élőhelyek	D.1. Extenzív halastavak fenntartása	
	D.2. Vizes élőhelyek létrehozása	D.2.1. Szántóföld átalakítása vizes élőhellyé
		D.2.2. Ívóhelyek kialakítása
	D.3. Zombékosok, mocsarak, lápok gondozása	
D.4. Nádgazdálkodás		
Állattenyésztési	E.1. Őshonos állatok tartása	szarvasmarha
		sertés
		juh
		tojótyúk
		pecsenyetyúk
		liba
		pulyka
		ló
	E.2. Ökológiai állattartás	szarvasmarha
		sertés
		juh
		tojótyúk
		pecsenyetyúk/gyöngytyúk
		liba/kacsa
pulyka		
Kiegészítő célprogramok	F.1. Erózió védelem	F.1.1. a) ültetvények vízerózió elleni védelme (1 év)
		F.1.1. a) ültetvények vízerózió elleni védelme (2 év)
		F.1.1. b) szántóföldek vízerózió elleni védelme - tavaszi vetés
		F.1.1. b) szántóföldek vízerózió elleni védelme - őszi vetés
		F.1.2. Szántóföldek szélrózió elleni védelme
	F.2. Fűves mezsgye	
	F.3 Cserjeirtás gyepterületen	

2.2.9. Kistérségi öntözésfejlesztés és vízkészlet gazdálkodás

Az öntözésfejlesztés és vízkészlet gazdálkodás egyrészt öntözés révén a szántóföldi termelés biztonsága, másrészt a tavaszi belvízkárok mérséklése, megelőzése érdekében fontos.

Kapcsolódó támogató intézkedés: AVOP „Mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése”, ennek „Mezőgazdasági vízkészlet gazdálkodás” című alintézkedése.

A támogatás jogi alapja: 14/2004. (VIII. 13.) TNM-GKM-FMM-FVM-PM együttes rendelete alapján az AVOP Irányító Hatóságának „A mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése” pályázati kiírása.

A kistérségi öntözésfejlesztés és vízkészlet gazdálkodás magában foglalja:

a földhasználók (földtulajdonosok) tulajdonában lévő vízellátási létesítmények és kapcsolódó infrastruktúra modernizálását és bővítését, arra való tekintettel is, hogy csökkenjen a vízvesztés, és hatékony öntözési technológiák működjenek,

az öntözővíz biztosításához (vízbeszerzés, -ellátás, -tározás, -szállítás, -szétosztás, kormányzás) szükséges vízi-létesítmények bővítését,

a belvíz okozta vízkárelhárításhoz és kármegelőzéshez szükséges létesítmények közös beruházásait.

2.2.10. Kis élelmiszer-feldolgozók létesítése speciális élelmiszerek előállítására, helyi mezőgazdasági alapanyagok feldolgozása

A mezőgazdasági termékek piacának számottevő bővülésében nem reménykedhetünk, de az is látszik, hogy az élelmiszerek piacán egyfajta átrendeződés jelentkezik, és részben az egyedi ízelet megjelenítő hagyományos termékek, másrészt ma még inkább rétegigénynek tekinthető ökotermékek iránt növekszik – bár nem látványosan – a kereslet. A kistérségben megteremthető egy olyan integrált tevékenység kör, melyben a fő termelésszervező helyi szövetkezet (szövetkezetek), és átfogja az alapanyag-termelést, a feldolgozást (kis élelmiszer-feldolgozóknál) és a forgalmazást is.

Kapcsolódó támogató intézkedés: AVOP „A vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése” „Az agrártevékenységek diverzifikációja” alintézkedés.

A támogatás jogi alapja: 14/2004. (VIII. 13.) TNM-GKM-FMM-FVM-PM együttes rendelete alapján az AVOP Irányító Hatóságának a „Vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése” c. pályázati kiírása.

Szerkezetváltással is járó konkrét tevékenységek:

ökológiai szántóföldi növénytermelési célprogram keretében termelt tönkölybúza elsődleges feldolgozása (liszt, étkezési korpa, búzacsira),

a lisztből sütőipari termékek előállítása (hosszabb távon nagyobb élelmiszerforgalmazók részére),

hagyományos, egyedi ízesítésű tejkészítmények (tehéntejből és juhtejből) előállítása,

hagyományos módon tartott, ökotermelés keretében előállított takarmányokkal takarmányozott állatok, elsősorban baromfifélék (vízi-szárnyasok, gyöngytyúk, tojótyúk és pecsenyecsirke) tartása (tojás- és vágóállat termelés), és a vágott állatok konyhakész (tisztított, előhűtött) terméké történő feldolgozása.

2.2.11. Birtokrendezés (földrendezés, tagosítás)

A birtokrendezés az eddig említett szerkezetátalakítási lehetőségek hatékonyságát javító beavatkozás. Ugyanis az elaprózott birtokstruktúra, a földhasználók és földtulajdonosok földterületeinek szórt elhelyezkedése a földhasználat szempontjából (bérlet, művelés, földhöz kapcsolódó befektetések) hátrányos. Birtokrendezés során a földtulajdonosok és földhasználók szétszórtan elhelyezkedő földrészeit – gazdasági- és egyéb megfontolásokból – egyesítik.

Az AVOP készítésekor hatályos EU jogi szabályozás szerint⁹ a birtokrendezés támogatható tevékenység volt, de az AVOP-ban intézkedésként nem szerepel¹⁰. Tekintettel azonban arra, hogy a birtokrendezés várhatóan a következő tervidőszakban is az EU által támogatott vidékfejlesztési intézkedés lesz, továbbá, hogy időközben az FVM Nemzeti Birtokrendezési Stratégia címmel szakértői anyagot készítettett, okkal tételezhetjük fel, hogy ez az intézkedés bekerül Magyarország Vidékfejlesztési Tervébe.

Más országok tapasztalatai azt mutatják, hogy egy-egy település birtokrendezése akár 5-7 évig is eltart. A szakértői anyag szerint a birtokrendezés megvalósítására települési szinten birtokrendezési bizottságok alakulnak, melyekben a gazdálkodók, földtulajdonosok és az önkormányzatok képviselői is helyet kapnak. Tekintve, hogy az intézkedés támogatási forrásai és a megvalósításhoz szükséges különböző külső kapacitások (például az egyeztetésben jártas szakértők, szakhatóságok) is végesek, így azok a települések, melyek a magvalósításra felkészülnek, és az érdekelteket (elsősorban a földtulajdonosokat és a földhasználókat) felkészítik, nagyobb biztonsággal számíthatnak arra, hogy a programban részt vehetnek.

Mindezekre tekintettel a Kistérségi Fejlesztési Társulás:

felmérést készít azokról, akik hosszabb távon is folytatni kívánják mezőgazdasági tevékenységüket,

összegzi azokat a jelentősebb fejlesztéseket és a fejlesztések területi elhelyezkedését, melyeket a gazdálkodók egyénileg, illetve társult (szövetkezeti) formában kívánnak megvalósítani,

falugyűléseken, vagy szűkebb szakmai fórumokon megismertetik a birtokrendezés folyamatát, előnyeit, a kapcsolódó támogatási lehetőségeket,

⁹ 1257/1999 EK Rendelet

¹⁰ Az FVM által az utóbbi években, így 2005-ben is közzétett „A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium pályázati felhívása a birtok-összevonási célú termőföldvásárlások elősegítésére” intézkedésen jóval túlmutató lehetőség lehetett volna.

falugyűléseken, vagy megvitatják a felmérések eredményeit, megkísérlik, hogy az érdekeltek körében előzetes egyetértést alakítsanak ki a fent jelzett témakörökben, a vonatkozó konkrét jogszabály megjelenésekor közreműködnek a helyi birtokrendezési bizottság megalakításában.

3. A GAZDASÁG SZERKEZETÁTALAKÍTÁSI PROGRAMJA A BÉKÉSI KISTÉRSÉGBEN

3.1. FŐ, ÁLTALÁNOS ÉS SPECIÁLIS CÉLOK

A Békési kistérség gazdasági szerkezetátalakítási programjának célrendszere, a kistérség általános fejlesztési dokumentumának céljaihoz való illeszkedés kritériumának megfelelően megegyezik a Békési Többcélú Kistérségi Társulás megbízásából – szintén a Terra Studio Kft. által – 2005. májusában készített Békési kistérség Terület- és Gazdaságfejlesztési Program célrendszerével.

A célfa (3.1.1.) tartalmazza a kistérség hosszú távú *jövőképét*, és a speciális célok rendszerét, amely a jövőkép fontossági szempontok szerinti bontása.

A kistérség fejlesztési stratégiája (3.1.2.) megnevezi azokat a prioritásokat (stratégiai feladat csoportokat), amelyek hozzájárulnak ez egyes megjelölt célok megvalósításához. A mártixban jelölésre kerültek a prioritások által érintett célok.

3.1.1. Célfá**Jövőkép:**

A Békési kistérség többfunkciós térségi szerepkörében megerősödött, növekvő gazdasággal bíró, stabil népességmegtartó képességű kistérség, amelynek sikere a természeti és táji potenciál hatékony, térségi szervezetszerű kihasználására és a helyi gazdasági környezet magas színvonalára alapozódik.

Részcélok:

1. A térségi gazdaság versenyképes, korszerű szerkezetű és magas jövedelemtermelő képességű legyen

2. Az intézményi feladatok és szolgáltatások térségi szintű szervezetszerűségével növekedjen azok működésének hatékonysága.

Erősödjön a térség tőkevonzó képessége, javuljon a helyi befektetési lehetőségek ismertsége

Növekedjen a térségben a nem –agrár jellegű termelő vállalkozások aránya

Javuljon a térség vállalkozásainak szervezeti együttműködése

Emelkedjen a helyi humán erőforrás általános képzettségi színvonala

Valósuljon meg az agrárszférában a termék szerkezetváltás

Növekedjen a mezőgazdasági feldolgozó tevékenységet folytató vállalkozások száma

Erősödjön meg a térség ökológiai szemléletű fejlesztése a turisztikában és a mezőgazdaságban

A termál és gyógyvíz vagyion kerüljön egyaránt egészségügyi és gazdasági (turisztikai, energetikai) felhasználásra

Erősödjön meg térségi szinten a vállalkozások együttműködését segítő intézményrendszer

Javuljon a lakossági alapellátás intézményi és szolgáltatási hátterének hatékonysága

Váljon hatékonyabbá a szociálisan hátrányos helyzetű lakosság társadalmi reintegrálása

Javuljanak a térségi tömegközlekedési elérhetőségi viszonyai és a helyi közlekedés biztonsága

A térség úthálózata egészüljön ki és javuljon minősége

3.1.2. A békési kistérség fejlesztési stratégiája

Stratégiai célok:	1. A térségi gazdaság versenyképes, korszerű szerkezetű és magas jövedelemtermelő képességű legyen										2. Az intézményi feladatok és szolgáltatások térségi szintű szervezettségével növekedjen azok működésének hatékonysága.			
Részcélok:	Erősödjön a térség tőkevonzó képessége, javuljon a helyi befektetési lehetőségek ismertsége	Növekedjen a térségben a nem –agrár jellegű termelő vállalkozások aránya	Javuljon a térség vállalkozásainak szervezeti együttműködése	Emelkedjen a helyi humán erőforrás általános képzettségi színvonala	Valósuljon meg az agrárszférában a termék szerkezetváltás	Növekedjen a mezőgazdasági feldolgozó tevékenységet folytató vállalkozások száma	Erősödjön meg a térség ökológiai szemléletű fejlesztése a turisztikában és a mezőgazdaságban	A termál és gyógyvíz vagon körüljön egyaránt egészségügyi és gazdasági (turisztikai, energetikai) felhasználásra	Erősödjön meg térségi szinten a vállalkozások együttműködését segítő intézményrendszer	Javuljon a lakossági alapellátás intézményi és szolgáltatási hátterének hatékonysága	Váljon hatékonyabbá a szociálisan hátrányos helyzetű lakosság társadalmi reintegrálása	Javuljon a térségi tömegközlekedési elérhetőségi viszonyai és a helyi közlekedés biztonsága	A térség úthálózata egészüljön ki és javuljon minősége	
Prioritások														
I. A térségi gazdaság szerkezeti átalakulása és a gazdasági infrastruktúra fejlesztése														
II. A lakosság képzettségi színvonalának emelése és életminőségének javítása														
III. A települések térségi szintű kohéziójának erősítése														

3.2. PRIORITÁSOK ÉS A FEJLESZTÉSI IRÁNYOK MEGHATÁROZÁSA

A gazdasági szerkezetátalakítási program prioritásai illeszkednek a Békési kistérség már elkészült terület- és gazdaságfejlesztési programjának prioritásrendszeréhez, melyek a következők:

- I. A térségi gazdaság szerkezeti átalakulása és a gazdasági infrastruktúra fejlesztése
- II. A lakosság képzettségi színvonalának emelése és életminőségének javítása
- III. A települések térségi szintű kohéziójának erősítése

A gazdasági szerkezetátalakítási program – ágazati jellegénél fogva – az I. prioritásra koncentrál.

A térségi gazdaság szerkezeti átalakulása és a gazdasági infrastruktúra fejlesztése

A Békési kistérség gazdaságának legfontosabb jellemzője a tőkevonzó képesség alacsony hatékonysága, illetve az agrártermelő szektor hangsúlyozott jelenléte. A térségben működő vállalkozások országos átlaghoz viszonyítva jelentős része az agrárszektorhoz kötődik és alapanyag termeléssel foglalkozik. Az alapanyag termeléshez jellemzően nem kötődik feldolgozóipar, ennek megfelelően a hozzáadott érték aránya rendkívül alacsony. Megfelelő kapacitású tároló helyiségek híján, az egyre bizonytalanabb piaci viszonyok és a jelenlegi termékszerkezet mellett az értékesítés is fokozódó gondokkal küzd. Hiányoznak a tőkeerős, jelentősebb területi lefedettséggel rendelkező szövetkezetek, mindemellett léteznek olyan tőkeerősnek számító integrátorok, akik időleges megoldást biztosítva a termelők számára gyakorlatilag konzerválják a hagyományos termékszerkezetet.

Az agrárium országos viszonylatban is kiváló alapadottságokkal rendelkezik, amelyre a versenyképesség növelése, így közvetetten a megélhetési lehetőségek javítása érdekében *modern, jelentős hozzáadott értékkel bíró, piacképes termékszerkezetű és az ennek megvalósítására alkalmas szervezeti felépítésű agrárszektor érdemes és kell építeni.*

Az egyéb, ipari jellegű termelő vállalkozások súlya a térségben alacsony. A cégek minimális helyi és a mikrokörzetről származó munkaerőt képesek lekötni. A jelentősebb ipari jellegű vállalkozásokra jellemző, hogy nem, vagy csak korlátozott kiterjedésű beszállítói hálózattal rendelkeznek. A kapcsolatok természetes módon nem indukálták klaszterek létrehozását és működtetését.

A térségben a vállalkozások által igénybe vett szolgáltató infrastruktúra szinte teljes mértékben Békéscsabához kötődik. A vállalkozások hatékonyabb működtetéséhez szükséges megteremteni annak lehetőségét, hogy az ügyintézés, tanácsadás más kistérségekhez hasonlóan helyben, vagy a mikrokörzet központokban elérhető legyen.

A térségben eddig nem jött létre sem speciálisan agrár, sem általános jellegű *inkubátorház*, ami térségi szinten javíthatná az induló vállalkozások fejlődési esélyeit. A Békéscsabán működő Inkubátorház ugyanakkor kész arra, hogy szakmai segítséget nyújtson az ilyen jellegű létesítmények létrehozásában és működtetésében. A térség egyetlen ipari parkja, viszonylag régóta tartó megnyitása ellenére is csupán a betelepítés kezdeti stádiumában tart. A térség kijánlható zöld és barnamezős beruházásokra alkalmas területeit tartalmazó kataszter a vizsgált településcsoportra nem készült. A Békés megyében aktív ITDH központ is szórványos információkkal rendelkezik a településeken kijánlható területekről és ingatlanokról. Települési önkormányzatok jellemzően nem lépnek fel kezdeményezőként, így a potenciális befektetők és a települési önkormányzatok találkozása esetleges. *A területi kataszter a befektető- és partnerkeresésnek szolgál háttérül.* A kataszter elkészítésével és a potenciális célcsoportok felkutatásával és konkurenciavizsgálattal indulhat el egy komolyabb hatású *térségi marketing tevékenység*. A marketingtevékenység a térségi image megteremtése, a térségre leginkább jellemző, helyi adottságokra épülő jellegzetes termékek és adottságok kihangsúlyozásán kell, hogy alapuljon. Az image megteremtése szükségessé teszi, hogy a kistérségben kialakuljon azon *speciális agrár, ipari, idegenforgalmi, szolgáltatási jellegű termékek köre*, amellyel az megkülönbözteti magát a többitől és amelyben képes megbízható, magas minőséget biztosítani.

A Békési kistérség lassan változó, elsősorban agrárjellegű gazdasági szerkezete, illetve a több évtizedig érvényben lévő az iparfejlesztés tekintetében magasabb prioritású területektől való távolság gátat jelentett a helyi gazdaság és társadalom modernizációjának. Ugyanakkor e viszonylagos lemaradás áldásos hatásaként a kultúrtáj értékei jó állapotban maradtak meg. Elsődleges prioritást kell, hogy kapjon a térség természeti és településkörnyezeti értékeinek fenntartása és védelme. Hiszen ezek sérülésével a Békési kistérség új típusú fejlődési irányba kerül veszélybe. A természeti értékek megőrzése a gazdaság és ezzel a lakosság érdeke is. Fokozott figyelmet kell fordítani a magasabb hozzáadott értéket képviselő és az EU piacain is versenyképes termékekkel jelentkező öko-gazdálkodás, mint alternatív termelési mód terjesztésére, valamint szervezeti háttérének kiépítésére, ami jelenleg minimális részesedéssel rendelkező termelési mód a kistérségben.

Ugyancsak az ökológiai fenntarthatóság fontos összetevője a térségben bőségesen rendelkezésre álló alternatív, megújuló energiahordozók hatékony, komplex hasznosítása. Ezalatt a komoly mennyiségben termelődő biomassza, a szinte minden településen rendelkezésre álló termálvízvagyon (geotermikus energia) és a szélenergia energiatermelésre történő, illetve egyéb hasznosítása merül fel. A legszélesebb lehetőségeket a termálvíz jelenti, amely felhasználható a gyógyturisztika, fűtés, és villamos energia termelés céljaira.

A turisztikában a termálvízvagyon hasznosítása mellett egyéb ökológiai szemléletű aktív turisztikai ágazatok fejlesztésére is lehetőség nyílik. Több ezek közül már jelentős hagyományokkal rendelkezik (víziturizmus, kerékpárturizmus, lovasturizmus, horgászturizmus).

A települések vonzerejét jelentősen meghatározza a területükön elérhető turisztikai szolgáltatások köre, ugyanakkor a település épített értékeinek megőrzése és a településkép minőségének javítása, fenntartása ugyancsak lényeges eleme a térség és település image és ezzel a fejlődési potenciál javításának.

Intézkedések:

1. A térségre jellemző gazdasági imázs kiépítése

Az intézkedés célja:

- egyedi, térség-specifikus termék és szolgáltatás szerkezet kialakítása
- a kistérség egyedi képének kialakítása
- a kistérség versenyképességének növelés

2. Zöld és barnamezős beruházások feltételének javítása

Az intézkedés célja

- a térség telephelyeinek és területeinek kijánlása legyen hatékonyabb
- a kistérségben növekedjék a barna és zöldmezős befektetések száma és volumene
- a térségi vállalkozások telephelyhez juttatásának elősegítése

3. A gazdasági és szolgáltató infrastruktúra fejlesztése

Az intézkedés célja

- vállalkozásfejlesztés térségi intézményrendszerének megteremtése
- a vállalkozások működését segítő szolgáltatások kialakítása
- vállalkozások közötti kapcsolatteremtés és együttműködés feltételeinek megteremtése
- induló vállalkozások fejlődési esélyeinek növelése
- beszállítói kapcsolatok erősítése

4. A mezőgazdaság termékszerkezetének átalakítása

Az intézkedés célja

- Versenyképes, piaccal rendelkező mezőgazdasági termékstruktúra kialakítása
- Helyben feldolgozható agrártermékek súlyának növekedése
- Új vállalkozások létrehozása az agrártermék feldolgozásban
- Az agrárium jövedelemtermelő képességének emelkedése

5. A mezőgazdaság szervezeti hátterének térségi szintű modernizálása

Az intézkedés célja

- A kistermelők integrálása és termelő tevékenységük hatékonyabbá tétele
- A térségi mezőgazdaság versenyképességének növelése
- Termelő és feldolgozó tevékenységek szervezeti integrációja
- A termelők közös érdekképviselőtének érvényesítése

6. Öko-gazdálkodás terjesztése és szervezeti kereteinek fejlesztése

Az intézkedés célja

- A biogazdálkodás eredményességének fokozása.
- A természeti adottságokhoz alkalmazkodó termelési módszerek terjesztése.

7. A megújuló energiaforrások komplex hasznosítása

Az intézkedés célja

- A természeti adottságok kínálta lehetőségek optimális kiaknázása.
- Környezetkímélő technológiák elterjesztése.

8. A turizmus térségi szintű infrastrukturális és szervezeti fejlesztése

Az intézkedés célja

- A turizmus háttér infrastruktúrája hatékonyan járuljon hozzá a vendégforgalom növekedéséhez
- Alakuljon ki a térségi turizmus szervezeti háttere
- Többnapos programcsomagok váljanak elérhetővé egyes turisztikai ágazatokban és azok kombinálásával
- Többnapos programot kínáló, színvonalas szolgáltatás kialakítása az aktív turisztikai ágazatokban
- A térség adottságait kihasználó turisztikai ágazatok járuljanak hozzá a jövedelemtermelő képesség növekedéséhez

A kiemelt fejlesztési irányok indoklása

A fejlesztési irányok között a kistérség fejlesztési preferenciáit figyelembe véve hangsúlyosan kezelendők az alábbiak:

- a vállalkozások és befektetések ösztönzése,
- a megújuló energiaforrások komplex hasznosítása,
- valamint a térségi turizmus fejlesztése (különös tekintettel az aktív turizmusra)

E fejlesztési irányok kiemelten történő kezelését indokolja a helyi adottságokra és lehetőségekre épülő kistérségi és települési fejlesztési elképzelések és Európai Unió direktívák találkozása, amely a kistérség dinamikusabb fejlődési pályára állásának lehetőségét e kitörési irányok mellett valószínűsíti.

Vállalkozás- és befektetésihiányos térségről lévén szó a **vállalkozások létrehozásának és hatékony működésének, valamint a működő tőke térségbe áramlásának ösztönzése** a térség fejlődésének több szempontból is kulcsfontosságú tényezője. A térség gazdasági elmaradottsága nagy részben indokolható a vállalkozásokat kiszolgáló, fejlődésüket

előrelendítő gazdasági – infrastrukturális és szolgáltatói – háttérfeltételek hiányosságai. Nem működik a térségben egy széleskörű vállalkozói igényeket kielégítő vállalkozói szolgáltatóház, vagy inkubátorház. Az üzleti infrastruktúra hiányosságait kiegészíti a befektetés-ösztönző marketing tevékenység alacsony hatékonysága. A Békési kistérségben megyei viszonylatban is alacsony a külföldi és hazai tőkebefektetések aránya. A települések nem rendelkeznek sok kiejánlható területtel és telephellyel, ugyanakkor számos terület van magántulajdonban, amely hasznosításra vár. A települési önkormányzatok – néhány kivétellel – az eddigiekben kevésbé voltak kezdeményezők a befektetővonzás tekintetében, avagy eszközeik hatékonysága alacsonynak bizonyult. A Békési kistérség nem rendelkezik egy térségi szinten összesített településszintű barna és zöldmezős hasznosításra kiejánlható területi kataszterrel, ami hatékonyabbá tenné a térség beruházásainak növekedését. A befektetői érdeklődés felkeltésének és a telephely-kiejánlás hatékonysága növelésének nélkülözhetetlen eszköze a marketing tevékenység folytatása.

A beruházók érdeklődésének felkeltése, a külső beruházások ösztönzése, illetve a beruházók számára a letelepedés feltételeinek kialakítása, vonzó gazdasági környezet megteremtése a helyi gazdaság fejlődésének egyik lehetséges kitörési pontja, amely hatással van a munkahelyek teremtésére, gazdasági szerkezet modernizációjára és a vállalkozások átlagos technológiai színvonalának növekedésére.

A gazdaság szerkezetátalakítási program másik kiemelt fejlesztési irányaként **a megújuló energiaforrások komplex hasznosítása** került meghatározásra. A gazdasági fejlődés az energiaigényeket folyamatosan növeli. Az energiahordozók nyomott árszintjének mesterséges fenntartása pazarló felhasználási szokások kialakulásához vezetett, melyre az olajár-robbanás hívta fel a figyelmet. A fosszilis energiahordozók emberi léptékben nem megújuló energiaforrások: mennyiségük rohamosan csökken, felhasználásuk során pedig környezetet károsító anyagok szabadulnak fel, melyek napjainkra globális változásokhoz vezettek. A készletek véges volta és a kedvezőtlen környezeti hatások vezettek a megújuló energiaforrások előtérbe kerüléséhez, melyek szennyezőanyag kibocsátás szempontjából igen kedvező tulajdonságokkal bírnak.

A megújuló energiaforrások közé tartozik a napenergia, a szélenergia, a különböző formában megjelenő biomassza, a geotermikus energia és a vízenergia. Felhasználási lehetőségeik széleskörűek: lakossági, mezőgazdasági, gyógyturizmus, közlekedési, ipari területeken; fűtés, gőztermelés, melegvíz-készítés, szárítás, aszalás, villamosenergia-termelés, motorhajtás céljára. Hasznosítási lehetőségeiket befolyásolja az adott terület földrajzi helyzete, helyi adottságai, a gazdasági környezet, politikai tényezők, technikai és technológiai tényezők és a társadalmi környezet. Békési kistérség adottságainak figyelembe vételével a valamennyi megújuló energiaforrás hasznosítására van lehetőség.

A **turizmusfejlesztés** kiemelten történő kezelését a Békési kistérség kihasználatlan turisztikai potenciálja indokolja. A kistérség a turizmus, különösen annak aktív (vízi turizmus, lovasturizmus, gyalogos és kerékpáros turizmus) és termál turisztikai ágazatának

fejlesztéséhez kiváló adottságokkal rendelkezik, melyek kihasználtsága alacsony fokú. A térség jelenlegi turisztikai célcsoportját az alacsony fizetőképességű hazai látogatók alkotják, akiknek térségben töltött tartózkodási ideje alacsony.

A turisztikai vonzerők attrakcióvá alakítása, magasabb fizetőképességű látogatók igényeinek kielégítése és a térségben töltött tartózkodási idő meghosszabbítása számos fejlesztést igényel. Ezek egy része a jelenleg erősen hiányos turisztikai háttérinfrastruktúra és szolgáltatások minőségének és volumenének fejlesztésére kell hogy irányuljanak, melyek magasabb és szélesebb körű látogatói igények kielégítésére lesznek alkalmasak. A térségben csak kezdetleges formában vagy egyáltalán nem léteznek a turisztikai bázisok, ahol szálláslehetőség és a különféle turisztikai tevékenységek egyaránt elérhetők.

Az infrastrukturális fejlesztések mellett fontos az eddig nem megfelelő hatékonysággal működő turisztikai marketing tevékenység erősítése, és a turizmus szervezeti hátterének kiépítése.

3.2.1. Vállalkozás és befektetés ösztönzés

A kiemelt fejlesztési irány lefedi a gazdasági szerkezetátalakítási program 2. és 3. intézkedéseinek, a „Zöld- és barnamezős beruházások feltételeinek javítása” és „A gazdasági és szolgáltató infrastruktúra fejlesztése” intézkedések tartalmát.

A Békési kistérség gazdaságszerkezetéből eredő, a foglalkoztatási problémákban kulmináló konfliktushelyzet megoldása összetett, egymásra épülő intézkedések végrehajtását igényli, amiből ez egyik elem a vállalkozások letelepedés, túlélési esélyeinek növelését segítő infrastrukturális és szolgáltatásokat érintő fejlesztések végrehajtása, illetve a befektetői érdeklődés felkeltése.

A Békési kistérségben az országos átlagnál jóval nagyobb a mezőgazdaság súlya, és a szolgáltató szektor aránya is alatta marad a fejlett gazdaságokra jellemző szintnek. Az üzleti-kereskedelmi szolgáltatások és háttér-infrastruktúra hiánya nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a külső, belső befektetői tőke nem talált megfelelő működési feltételeket. Jelenleg a térségre a vállalkozói aktivitás alacsony szintje jellemző, amely jelzi, hogy a térség nem tudja megfelelően kihasználni a határ közelségéből és belső adottságaiból adódó lehetőségeket, és nem képes hatékonyan kapcsolódni a környező térségek gazdaságának fejlődési folyamataihoz.

A kedvezőtlen folyamatok megfordításának egyik módja a térségi, a térség iránt érdeklődő, illetve ide érkező vállalkozások számára olyan infrastruktúra és szolgáltatások biztosítása, amelyek megkönnyítik a vállalkozások letelepedését, működését illetve a vállalkozások, és vállalkozásfejlesztő szervezetek közötti kommunikációt.

A szolgáltatások helyének meghatározásakor figyelembe kell venni azt az Európai Unióban jellemző tendenciát, hogy a fejlesztés hangsúlya egyre inkább a növekvő jelentőségű *gazdasági magterületekre* helyeződik át.

A térségi szintű üzleti-gazdasági infrastruktúrafejlesztés első lépése, azon gazdasági centrumok kijelölése, ahol az üzleti-gazdasági szolgáltatások és azok infrastrukturális háttére koncentrálódik. Ezt követően feladat az üzleti-gazdasági szolgáltatások típusának, pontos helyének, jellegének és nagyságrendjének és az ezek következményeként jelentkező infrastrukturális igények meghatározása, amelyeknek összhangban kell lenniük a vállalkozók célzott abszolút számából eredő igényekkel és a települések által biztosított lehetőségekkel. Ennek megfelelően fontos figyelembe venni, hogy egy adott gazdasági magterületen (központban) milyen jellegű létesítményekre van lehetőség és igény. Mérlegelni kell hogy a gazdasági centrumban a termelő vállalkozások befogadását és fennmaradását elősegítő inkubációt végző létesítmények, illetve a vállalkozások és a helyi lakosság ellátását végző szolgáltatások üzleti szolgáltató jellegű létesítmények, vagy esetleg egyszerre mindkettő prioritást kap.

A Békési kistérségben a gazdaság magterületeiként a kistérség városi státuszú és funkciójú települései lettek meghatározva, (Békés, Gyomaendrőd, és Mezőberény) mivel önmagukban is nagyobb számú vállalkozást tömörítenek és emellett ellátják mikro vonzáskörzetük vállalkozásait is. A tanulmányterv ugyanakkor nem zárja ki annak lehetőségét sem, hogy megfelelő helyi elkötelezettség és ráfordítások mellett kisebb, nem városi települések is létrehozzák a maguk vállalkozásélénkítést szolgáló létesítményeit pl. kisebb befogadó képességű önkormányzati működtetésben lévő inkubátorház formájában.

Az üzleti-gazdasági szolgáltatások különböző szervezeti és infrastrukturális formát öltő megléte önmagában vonzó tényezője a befektetési területet kereső vállalkozásoknak és a helyi vállalkozói kedvet és a kezdő vállalkozások túlélési esélyeit is növeli. Ugyanakkor a szolgáltatások és gazdasági háttér infrastruktúra ilyen mennyiségi és minőségi javítása nem elegendő ahhoz, hogy a térség ismertebbé váljon a hazai és külföldi befektetők körében.

A befektetés-élénkítés érdekében olyan eszközt javasolt alkalmazni, amely alkalmas a potenciális befektetői célcsoportok figyelmének felkeltésére a kistérség iránt és információs anyagával konkrét befektetési lehetőségek felé irányítja azokat. Ennek szellemében készült el a Békési kistérségi ipari ingatlan katasztere.

A *kataszter* elsősorban olyan hasznosítható ingatlanok (földterületek) adatainak gyűjteményét jelenti, amely a helyi gazdaságélénkítésnek szolgálatában megfelelő marketing tevékenység mellett a befektetők számának növekedését, a foglalkoztatási helyzet javulását és ezzel az adott terület jobb gazdasági teljesítőképességét eredményezi. A különféle nagyságrendű projektek befektetői (legyen azok hazai, avagy külföldi beruházók) eltérő szempontokat vesznek figyelembe a telephely kiválasztásánál. A kataszter információs anyagának speciális strukturáltsága lehetővé teszi a célirányos keresést. A kataszter működésének lényege, hogy egy adott időpontban jellemező állapotot tükröz, tehát folyamatos karbantartást igényel, amit javasolt térségi hatáskörű szervezet gondjaira bízni. A

Békési kistérség léthozásra javasolt Térségi Irodája ennek a feladatnak tökéletesen megfelel.

A fejlesztéseknek megkülönböztetünk elsődleges (a gazdaság versenyképességére vonatkozó), másodlagos (a gazdaság szerkezetére vonatkozó) és harmadlagos (a társadalom jellemzőire vonatkozó) hatásszintjét.

A fejlesztések végrehajtásával rövid- és közép távon várható az első hatás-szinten; közép és hosszútávon a második hatás-szinten, míg hosszútávon a harmadik hatás-szinten bekövetkező pozitív irányú változás.

3.2.2 A megújuló energiaforrások hasznosítása

A kiemelt fejlesztési irány lefedi a program 7., „a megújuló energiaforrások komplex hasznosítása” intézkedésének tartalmát.

A Békési kistérség gazdag megújuló energiahordozói potenciálja ellenére, azokból keveset hasznosít. Megvizsgálva a mintegy 9 fajta energiahordozót és hasznosításra alkalmas technológiát – alapos helyzetfeltáró és értékelő munka után, olyan hasznosítási javaslat készült, mely túlsúlyban a mezőgazdaságból származtatható biomassa különböző energetikai hasznosítását célozza, de legalább olyan súllyal hozzájárul a sürgető gazdasági szerkezetátalakításhoz és különösen a foglalkoztatás bővítéséhez és a környezet károsanyag kibocsátásai csökkentéséhez.

A primer energiahordozók „kitermelései” közül a biomassa jelenlegi jelentős mennyiségével, illetve annak további növelésével képes a versenyképes gazdaságfejlesztéshez hozzájárulni. A mezőgazdasági melléktermékek, hulladékok energiatartalma már jelenleg is (3,15 PJ/év) jelentősen meghaladja a kistérség teljes közvetlen hőfelhasználási igényeit (ami 1,96 PJ/év), sőt nagyobb, a kistérség mezőgazdasági ágazatának összenergia igényénél (ami 2,97 PJ/év) is, amely ma kihasználatlanul évről-évre újratermelődik.

Az Európai Unió által támogatott mezőgazdasági szerkezetátalakítási elvárásoknak megfelelő korszerűsítéssel járó másfajta biomassa volumen fennmaradásán felül, annak bővítése és hasznosíthatósága érdekében a következők javasolhatók:

- A kistérség területének meghatározott, jól lehatárolható mintegy 35%-án (fokozatosan, a végkifejletbe: 20–25 ezer hektáron) célszerű áttérni energia célnövény termesztésére, az ebben a térségben nemesített „szarvasi-1 energiafű” fajtaival (első ütemben 10 000 ha területen). Hasznosítása részben a Gyomaendrődi Ipari Parkba tervezett biomassa erőműben, részben kereskedelmi termékpályás piacon történhet.

- A kiváló termőhelyi adottságú területhányadon energiaipari főcélal érdemes és javasolható termeltetni a bioetanol alapanyagul szolgáló – főleg kukorica – megfelelő integrációban történő hasznosítását fokozatosan a kistérség területének 1/3-án, (mintegy 30 000 ha területen). Értékesítése a választható termékpályás szövetkezéssel keresztül történhet. Javasolt térségi hasznosítása: egy Békés városi bioetanol gyártó központ létesítése árán volna optimális, ahova a teljes megyei termelt volumen gazdaságosan beszállítható.
- A kiváló területnek legalább 10%-án, (de min. 5 000 ha területen) célszerű átállni olyan vetéskörös szerkezetre, amelyben fő cél a biodízel alapanyag termelés, és egy észterező üzem, mint hasznosító a közeli Békéscsabára telepítve.
- Az erdőterületnek a jelenlegi 1 600 ha-ról legalább 3 000 ha-ra való növelése, ugyancsak a szilárd biomassza volumen növelése érdekében, a javasolt 2 db biomassza kiserőművi tüzelőanyag ellátás céljából Bélmegyer és Tarhos településeken.
- A biogáz termelés létrehozása villamos energia és hőenergia átalakítási és ellátási főcélal, a kétszeresére növelendő állattenyésztésből, biomassza hulladékokból, kommunális hulladékokból származtatva. E kisebb átalakító művek telepítése a kijelölt hulladéklerakó övezetek térségében javasolható: Csárdaszállás, Mezőberény, Murony településeken, illetve Békés és Gyomaendrőd városokba.
- Biomassza primer energiahordozók előkészítő-feldolgozására brikettáló, pelletáló üzemek létesítése javasolható: Murony, Mezőberény, Köröstarcsa, Csárdaszállás és Gyomaendrőd településeken.
- A geotermikus potenciális energiahordozói feltárások és főleg erőművi kogenerációs (villamos energia és hő) hasznosítások, - de esetenkénti kertészeti hőhasznosításmódok is – javasolhatók elsősorban Hunya és Kamut térségébe, új hőfogyasztói vállalkozások létesítését is kapcsolatosan megteremtve, illetve meglévő fogyasztóhelyek részére egy-egy kiserőmű Békés és Gyomaendrőd városokba történő telepítéssel.
- Napenergia aktív fotovillamos energia hasznosítása érdekében javasolható mintegy 45 db autonóm áramforrás beépítése a kistérségbe. Napenergia hőhasznosítására min. 3500 m² beépítése javasolható mintegy 583 családi ház HMV előállítására. Ennek a teljes rendszernek becsült energiahozama mintegy: 5,83 TJ/év.
- Szélenergia hasznosítására a kistérség egyelőre egy referencia kiserőmű létesítésére vállalkozik 2,0 MW teljesítménnyel, amelynek becsült, energiahozama (mintegy 34,0 GWh), amely a teljes kistérségi energiatermelésben évente 0,122 PJ mértékéig vesz majd részt.

Összességében: 2,757 PJ/év abszolút energiamegtakarítás érhető el a javasolt program megvalósítását követően, amely már jelentős nagyságrend, a megye teljes

energiafelhasználásának több mint 12%-át teszi ki. A megújuló energiaforrások kistérségi hasznosítása növeli az új munkahelyek számát. A mezőgazdasági energiatermelés miatt a foglalkoztatásnak a megduplázását (2,2-szerese) lehet elérni a földterületek célzottan korszerűsített kihasználásával, megszervezésével és a termékpályás integrációk működtetésével.

3.2.2. Turizmusfejlesztés

A kiemelt fejlesztési irány a Békési kistérség gazdasági szerkezetátalakítási programjának 8. intézkedést fedi le.

Turisztikai vonzerők nélkül nincs turizmus, hiszen az adott desztinációt – a rokonlátogatástól és az üzleti motivációjú utazásoktól eltekintve – a turisztikai vonzerők miatt keresik fel a turisták. A turisztikai vonzerők jelenléte önmagában még nem generál számottevő keresletet, ugyanis a turisztikai vonzerők csak abban az esetben képesek nagyobb számban turistákat csalogatni a térségbe, ha azokat turisztikai attrakciókká fejlesztik. Turisztikai attrakcióról arról az esetben lehet beszélni, ha az adott vonzerő a különböző fejlesztések eredményeként olyan látványossággá válik, amely egyedülálló, vagy legalábbis ritka terméként tud megjelenni meg a turisztikai piacon. A turizmus jövedelemtermelő képessége tehát a turisztikai vonzerők versenyképességének és az attrakcióból fejlesztett vonzerők számának a függvénye.

A Békési kistérség számos és sokféle turisztikai vonzerővel rendelkezik, különösen a termál és aktív turizmus ágazatait illetően. Ezen vonzerők többsége azonban jelen állapotában csak mérsékelt érdeklődésre tarthat számot, s csak jelentős fejlesztések által válhat valódi attrakcióvá. A kistérség turisztikai potenciáljának jobb kihasználásához szükséges a turisztikai vonzerők attrakciókká, turisztikai terméké fejlesztése. Jelenlegi kihasználtságuk – részben a kapcsolódó infrastruktúra komoly hiányosságai, a hiányos szervezeti háttér és az elégtelen marketing tevékenység miatt – az eddigiekben alacsony volt.

A Körös-vidék természeti adottságai tálcán kínálják a legkülönfélébb aktív turisztikai tevékenységek lehetőségét, míg a termálvízvagyon a gyógyászatban és a fürdőzésben jelent komoly fejleszthető potenciált. Infrastrukturális háttérük a helyi lakosság igényeit is alig képesek kielégíteni, mivel az esetek többségében a korábbi – több tíz éves – fejlesztések jelenleg elhanyagolt állapotban vannak. Ugyanakkor a térség településeinek tenni akarását jelzi a számos futó fejlesztési projekt (fürdőfejlesztés, túraútvonalak kialakítása stb.) és terv, amelyek forrás hiányában megvalósulásra várnak.

Az aktív turizmus keretfeltételeinek megteremtése viszonylag kevesebb anyagi ráfordítással is megoldható, mely fejlesztés nem koncentrált, hanem a vonalas kiépítésnek köszönhetően

zónaszerű. A gyalogos túraútvonalak, kerékpárutak, vagy lovas túraútvonalak kiépítésével a nehezen megközelíthető, mindeközéig feltáratlan, ugyanakkor turisztikailag értékes területek integrációjára, turisztikai hasznosítására is sor kerülhet. A gyalogos és a kerékpártúrák kiemelt szerepet kaphatnak a célterület turizmusának növelésében, ezek a túrafajták alkalmasak a szezonális mérséklésére, a célterületen zajló kulturális és egyéb programok tervezett megközelítésére.

Az aktív turizmus fejlesztésében különösen fontos szerepre tehetnek szert azok a rekreációs zónák, amelyek turisztikailag frekvenciált területek közelében helyezkednek el, mivel kiegészítő programok színtereként szolgálhatnak a vendégek számára és hozzájárulhatnak a turizmus területi decentralizációjához. E mellett számba kell venni a turizmus szempontjából jelenleg még perifériát jelentő területek rekreációs adottságait, és azokat mind a belföldi, mind a nemzetközi turizmus számára fel kell tárni.

Az országosan megcélzott új típusú gazdasági struktúra a minőségorientált termelő és szolgáltató tevékenységeket helyezi előtérbe. A turisztika terén ez elsősorban azt jelenti, hogy az adottságokból származó vonzerők és azok kapcsolódó szolgáltatásai több kategóriában elérhetőek és hogy települési szinten menedzselt fejlesztésük térségi szinten összehangolt.

Cél, hogy a tereg turisztikai kínálata *több lábon álljon*, azonban ne aprózza fel kapacitásait. A települések egymással összhangban próbálják meg kialakítani egyéni turisztikai kínálatukat specializálódva bizonyos turisztikai ágakra és azokon belül különféle kategóriájú szolgáltatásokra. A fejlesztési irányok meghatározásában sokat segítenek a kialakult hagyományok és a turizmus hazai és nemzetközi trendjei, amelyek megmutatják, hogy milyen jellegű és kategóriájú szolgáltatásokra van a legnagyobb igény. Ezzel elkerülhető a térségen belüli éles versenyhelyzet kialakulása, illetve nem jönnek létre fölösleges, kihasználatlan kapacitások, ezen felül hiány sem jelentkezik semmilyen szolgáltatásban és szolgáltatási kategóriában.

Az infrastruktúra fejlesztése mellett elengedhetetlen a turizmusfejlesztés és programszervezés *szervezeti kereteinek* kialakítása és hatékony működtetése. E települési szinten működő és térségi szinten összehangolt munkát végző szervezeti háttér készíti elő a térség kiépített infrastruktúrájára alapozott turisztikai programkínálatot és végez hatékony marketing tevékenységet.

A turizmus fejlesztésének a kistérségben kiemelt jelentősége van. Egyrészt a turizmus új munkahelyeket, s új jövedelemszerzési lehetőségeket teremt, ami az országos összehasonlításban magasabb munkanélküliséggel sújtott kistérségben rendkívül fontos, másrészt pedig nagymértékben elősegíti a gazdaság diverzifikálódását, és ezzel egyidejűleg a több lábon álló gazdaság megteremtését. A helyi lakosság számára a turizmusfejlesztés

újabb munkalehetőségeket jelent, dinamikus, nyelveket beszélő, közép és felsőfokú végzettséggel rendelkező szakembereket kíván, akik a térségből munkalehetőség híján elvándorolnak. A turizmus további pozitív hozadékként említhető tehát az életminőség javulása, s ezzel párhuzamosan a térség népességmegtartó képességének erősödése is.